

HAALARIKAMERAT – TARPEELLISIA VAI EI?

Tommi Lehtonen

11/2018

Tiivistelmä

Tekijä	Tutkinto	
Tommi Lehtonen	Poliisi (ylempi AMK)	
Julkaisun nimi	Julkisuusaste	
Haalarikamerat – tarpeellisia vai ei	Julkinen	
Ohjaaja	Opinnäytetyön muoto	
Pekka Björk, yliopettaja	Tutkimuksellinen opinnäytetyö	
Tiivistelmä		
<p>Tämä tutkimus käsittelee poliisilla tällä hetkellä koekäytössä olevien haalarikameroiden tarpeellisuutta ja hyödyllisyyttä. Aihetta on tutkittu ulkomailla, mutta tutkimusten tulokset ovat ristiriitaisia eivätkä sellaisenaan sovi suoraan suomalaiseen toimintaympäristöön. Tästä johtuen, aiheen kotimaiselle tutkimukselle on tarve.</p> <p>Haalarikamerat ovat olleet koekäytössä Helsingin poliisilaitoksella miltei kolme vuotta. Niiden valtakunnallisesta käyttöönotosta on tehty päätös ja se toteutunee ensi tai seuraavana vuonna. Käyttöönoton perusteiksi on esitetty, että haalarikamerat lisääisivät poliisin ja poliisin kohtaamien kansalaisten oikeusturvaa, poliisiin kohdistuneet väkivaltaiset vastustamiset vähenisivät ja että ne lisääisivät työturvallisuutta.</p> <p>Tutkimus tehtiin haastattelututkimuksena, jossa haastateltiin haalarikameroiden käyttäjiä Helsingin poliisilaitoksesta sekä asiantuntijoita. Haastatteluissa pyrittiin nimenomaisesti selvittämään haastateltavien kokemuksia haalarikameroiden käytöstä ja niiden vaikutuksesta ihmisten käyttäytymiseen, poliisiin kohdistuvaan väkivaltaan sekä ylipäätään niiden hyödyllisyydestä ja tarpeellisuudesta. Kyseessä on siis laadullinen tutkimus, josta johdetut tulokset on saatu haastatteluita analysoimalla.</p> <p>Tutkimuksen tuloksena esitetään, että haalarikamerat ovat monella tapaa, sekä tarpeellisia että hyödyllisiä uusia työvälineitä poliisitoimintaan. Sen sijaan haalarikamerat eivät vähennä poliisin työssään kohtaamaa väkivaltaa.</p>		
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja vuosi	Opinnäytetyökoodi (OPS)
65 + 2 liitesivua	Marraskuu 2018	Yamk2017ON
Avainsanat		
Hälytystehtävät, järjestyspoliisi, kameravalvonta, kenttätyö, näyttö, operatiivinen toiminta, poliisi, rekisterit, todistusaineisto, yleinen järjestys ja turvallisuus		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	3
1.1	Aiheen kuvailu	4
1.2	Tutkimusongelma	5
1.3	Työn rajausta.....	6
1.4	Aikaisempi tutkimus	7
2	TUTKIMUSMENETELMÄ JA AINEISTON KUVAUS.....	8
2.1	Haastattelututkimus.....	8
2.2	Aineiston kerääminen	9
2.3	Haastateltavien valikoituminen.....	10
2.4	Haastattelujen käytännön toteutus	11
2.5	Haastatteluihin valikoidut teemat	12
2.6	Analyysimenetelmä.....	13
3	HAALARIKAMEROIDEN KÄYTTÖ.....	14
3.1	Haalarikameroiden käyttöönoton historia.....	14
3.2	Haalarikameroiden käytön nykytila.....	16
3.3	Haalarikameroiden käytön tulevaisuuden näkymät	17
3.4	Haalarikameroiden käytön kuvaus.....	17
4	HAALARIKAMERAT JA LAINSÄÄDÄNTÖ	19
4.1	Perustuslailliset näkökohdat haalarikameroilla kuvaamiseen.....	20
4.2	Rikoslain näkökulma haalarikameroilla kuvaamiseen.....	21
4.3	Tallenteiden säilyttäminen, käsittely, rekisterit ja julkisuus	22
4.4	Itsekriminointisuoja ja haalarikamerat.....	25
4.5	Yhteenveto lainsäädännöstä.....	26
5	HAASTATTELUT TEEMOTTAIN.....	27
5.1	Aktiivisuus	28
5.2	Käyttäytyminen.....	30
5.3	Väkivallan kohtaaminen	32
5.4	Hyödyntäminen.....	33
5.5	Hyödyt ja haitat.....	35
5.6	Laki ja ohjeet.....	37
5.7	Kehitys ja tulevaisuus	41
6	HAASTATTELUIJEN ARVIOINTI TEEMOTTAIN	44
6.1	Aktiivisuus	44
6.2	Käyttäytyminen.....	45
6.3	Väkivallan kohtaaminen	46
6.4	Hyödyntäminen.....	47
6.5	Todistusarvo.....	47
6.6	Hyödyt ja haitat.....	48
6.7	Laki ja ohjeet.....	49
6.8	Kehitys ja tulevaisuus	50

6.9	Itsekriminointisuoja	51
7	MUUT TUTKIMUKSET	53
7.1	Evaluating the Effects of Police Body-Worn Cameras: A Randomized Controlled Trial.....	53
7.2	The Effects of Body-Worn Cameras on Police Activity and Police-Citizen Encounters: A Randomized Controlled Trial	54
7.3	“Contagious Accountability” - A Global Multisite Randomized Controlled Trial on the Effect of Police Body-Worn Cameras on Citizens’ Complaints Against the Police.....	55
7.4	Aikaisempien tutkimusten yhteenveto ja vertailu tähän tutkimukseen.....	56
8	LOPUKSI	58
8.1	Tulokset ja johtopäätökset	58
8.2	Pohdinta	60
8.3	Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys.....	61
8.4	Jatkotutkimus	62
	LÄHTEET	64
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Tein Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyön vuonna 2016 koskien poliisin koekäytössä olleita haalarikameroita. Työni oli oikeusdogmaattinen tutkimus, jossa pyrittiin selvittämään kameroiden käytön laillisuutta. Tutkimuksen tekemisen jälkeen kameroiden käyttö on jatkunut ja jonkin verran laajentunut koekäyttöä harjoittavan poliisilaitoksen sisällä.

Aikaisemmassa opinnäytetyössäni käytin termiä mikrokamera, jolla tarkoitin poliisin virkavaatteisiin kiinnitettävää pienikokoista digitaalista kameraa, jolla on mahdollista tallentaa liikkuvaa kuvaa ja ääntä saman aikaisesti. Sittemmin laitteesta käytettäväksi nimeksi näyttää vakiintuneen termi haalarikamera, jota käytän tässä työssäni.

Silloisessa opinnäytetyössäni selvitin, että poliisin kuvaaminen haalarikameroilla ei pääsääntöisesti ole ainakaan suoranaisesti lainvastaista. Teknologia on kuitenkin kehittynyt niin nopeasti, että lainsäädäntö ei kaikilta osin ole ajan tasalla ja varsinkin haalarikameroiden käyttöön liittyviä seikkoja tulisi lainsäädännössä täsmentää.

Nyt laadin uutta opinnäytetyötä Poliisiammattikorkeakoululle poliisin ylempään ammattikorkeakoulututkintoon liittyen. Luonnollisena jatkumona edelliseen opinnäytetyöhöni, pyrin nyt tutkimaan haalarikameroiden koekäyttöä tarkemmin. Työssäni pyrin selvittämään koekäytön sekä sen jatkumisen aikana havaittuja ongelmia ja hyötyjä kameroiden käyttöön liittyen. Tarkoitukseni on toteuttaa tutkimus haastattelemalla kameroiden käyttäjiä Helsingin poliisilaitoksesta, kameroiden käytöstä vastaavaa päällystoesimiestä ja Poliisihallituksen edustajaa. Työssäni pyrin selvittämään haalarikameroiden tarpeellisuutta ja hyödyllisyyttä käyttäjäkokemuksista saatujen tulosten valossa.

Aloittaessani ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittamisen Poliisiammattikorkeakoulussa ajattelin, että jatkaisin saman aihepiirin tutkimista, mutta tällä kertaa hieman eri näkökulmasta. Aikaisempi tutkimukseni oli puhtaasti oikeusdogmaattinen, missä selvitin lainsäädännön ja haalarikameroiden käyttämisen suhdetta. Ensimmäiseksi mieleeni tuli jatkaa oikeustieteen alalla ja tehdä tällä kertaa oikeusvertaileva tutkimus. Tämä aihe kuitenkin osoittautui pian hyvin haasteelliseksi ja sitä vaikeutti voimassa olevan lainsäädännön niukkuus. Etsiessäni materiaalia, en löytänyt muista maista lainsäädäntöä, joka olisi luotu nimenomaisesti haalarikameroiden käyttöä viranomaisessa sääteleväksi normistoksi. Edelleen, jotta tutkimukseni olisi ollut mahdollisimman hyödyllinen, olisi

vertailtavan lainsäädännön tullut olla voimassa sellaisessa maassa, jossa koko oikeusjärjestelmä sekä poliisin toiminta on mahdollisimman lähellä suomalaista oikeusjärjestelmää ja suomalaisen poliisin toimintaa.

Aihe on mielestäni ajankohtainen ja se liittyy olennaisesti poliisin operatiiviseen toimintaan nyt ja uskoakseni enenevässä määrin myös tulevaisuudessa. Aiheesta ei ole tehty Suomessa vastaavanlaista tutkimusta ja uskoisin sen kiinnostavan myös käytön jatkamisesta päättävää tahoa.

Tutkimukseni tuloksena poliisihallinto saa ensimmäisen Suomessa laaditun tutkimuksen kameroiden käytön hyödyllisyydestä ja tarpeellisuudesta.

1.1 Aiheen kuvailu

Teknologinen kehitys luo monenlaisia uusia haasteita poliisitoimintaan nyt ja tulevaisuudessa. Yhtenä kehityksen muotona on kuvan ja äänen tallennukseen tarkoitettujen laitteiden hinnan halpeneminen, koon pieneneminen, tallennuskapasiteetin suureneminen, ja langattoman tiedonvälityksen mahdollistuminen. Kuluttajamarkkinoilla on miltei lukematon määrä erilaisia tallennukseen tarkoitettuja kameroita ja järjestelmiä ja valtaosalla ihmisistä on aina mukanaan samaan käyttöön soveltuva älypuhelin. Uusi teknologia on mahdollistanut jopa teräväpiirto- ja 4k-videokuvan taltioimisen pelkällä älypuhelimella. Lisäksi markkinoilla on erilaisia laitteita, joilla voi taltioida kuvaa ja ääntä 360° laajuudella sekä kolmiulotteista 3D -kuvaa. Erityisesti kameroiden halpa hinta ja pieni koko ovat johtaneet siihen, että julkisella paikalla kuvatuksi tuleminen on tullut yhä todennäköisemmäksi.

Poliisin operatiivinen toiminta kiinnostaa suurta yleisöä ja koska miltei jokaisella on nykypäivänä videokuvauksen mahdollistava laite mukanaan, on myös poliisin operatiivisen toiminnan kuvaaminen tullut yhä yleisemmäksi. Nykyään voi jo olla miltei varma, että jos poliisi tekee operatiivisia toimia yleisellä paikalla, niin joku myös sen kuvaa ja tallenne mahdollisesti tulee julkiseksi jopa reaaliaikaisena erilaisten videokuvan julkiseen jakeluun tarkoitettujen internetsivustojen kautta.

Erilaisten poliisin operatiivista toimintaa kuvattujen videoiden julkaiseminen kaikkien saataville sisältää monenlaisia ongelmia. Videon kuvannutta henkilöä ei aina voida yksilöidä, videolta on saattanut jäädä pois tarkoituksellisesti tai tahattomasti tilanteen kokonaiskuvaan olennaisesti vaikuttavia elementtejä tai ääritapauksessa videota on voitu jopa tarkoituksellisesti muokata niin, että joko poliisin toiminta tai poliisin toiminnan

kohteena olevan henkilön toiminta näyttää muulta kuin se itse asiassa on. Poliisin ei kannata jäädä kehityksessä jälkeen teknologian käytön suhteen ja voidaankin sanoa, että poliisin olisi tarkoituksenmukaista tallentaa myös itse omaa operatiivista toimintaansa. Viranomaistoimintana toteutettu kuvaaminen poistaa edellä mainittuja ongelmia, koska kuvaaja on aina yksilöitävissä, kuvaamisen kohteena oleva toiminta on osattu tallentaa tarvittavalla laajuudella eikä viranomaisella ole laillista mahdollisuutta muokata kuvattua materiaalia muuksi kuin se todellisuudessa on.

Helsingin poliisilaitoksella on ollut koekäytössä virkapukuun kiinnitettäviä haalarikameroita vuoden 2015 joulukuusta lähtien. Kameroita on nyt käytetty miltei kolme vuotta, ensin pienemmällä koeryhmällä ja sittemmin kaikkiin kenttäryhmiin laajentuen. Nyt käyttäjiä on Helsingin jokaisella kenttäjohtoalueella ja kaikissa kenttäryhmissä ja koekäyttöä on jatkettu. Lähes kolmen vuoden koekäytön jälkeen kameroita on käytetty tarpeeksi, jotta sitä voidaan tutkia.

1.2 Tutkimusongelma

Kun haalarikamerat hankittiin koekäyttöön, niiden tarvetta perusteltiin sillä, että ne lisääisivät poliisin ja poliisin kohtaamien kansalaisten oikeusturvaa, poliisiin kohdistuneet väkivaltaiset vastustamiset vähenisivät ja että ne lisääisivät työturvallisuutta. Lisäksi arveltiin, että haalarikameroilla voitaisiin nopeuttaa rikosprosessia ja parantaa oikeusvarmuutta. Kameroita pidettiin myös kustannustehokkaana tapana saada hyötyä rikosprosessiin ja poliisityöhön.¹

Väitteitä haalarikameroiden hyödyistä ei kuitenkaan perusteltu muulla, kuin viittaamalla kansainvälisiin tutkimuksiin, joissa oli todettu kameroiden tuottavan edellä mainitun kaltaisia tuloksia. Suomalaisessa toimintaympäristössä haalarikameroiden vaikutuksia ei ole kuitenkaan tutkittu, eikä luonnollisesti ennen koekäyttöä ole voitukaan tutkia.

Opinnäytetyöni tutkimusongelmassa on kysymys siitä, että ovatko poliisin virkapukuun kiinnitettävät haalarikamerat tarpeellisia ja hyödyllisiä. Tarpeellisuudella tässä tarkoitetaan sitä, että tarvitseeko Suomen poliisi haalarikameroita operatiivisen poliisitoiminnan tukena ja saavutetaanko niiden käyttämisellä jotain sellaisia tuloksia, jotka muuten mahdollisesti jäisivät saavuttamatta. Haalarikameroiden hyödyllisyyden arvioinnissa on tarkoituksena

¹ Helsingin poliisi 2015.

selvittää, onko kameroiden käyttämisestä hyötyä rikostutkinnan tukena mahdollisten todisteiden dokumentoinnissa, itse rikosprosessissa sen nopeuttamiseen tai sen puolueettomaan toimittamiseen, käyttäjän itsensä tai kuvaamisen kohteeksi joutuneen henkilön oikeusturvan kannalta tai poliisin toimintaan kohdistuneiden väitteiden todentamisessa tai kumoamisessa.

Lisäkysymyksenä pohdin haalarikameroiden vaikutusta käyttäytymiseen. Tarkoituksena on selvittää, miten käyttäjät itse ovat kokeneet haalarikameroiden vaikutukset joko itsensä tai jonkun muun henkilön käyttäytymiseen. Onko haalarikameralla ollut vaikutusta käyttäjien valitsemiin toimintamalleihin tai käyttäytymiseen ylipäätään tai onko kameralla ollut esimerkiksi rauhoittavaa tai provosoivaa vaikutusta kuvaamisen kohteena olevien henkilöiden käyttäytymiseen.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on saada aikaiseksi ensimmäinen Suomessa tehty aiheeseen liittyvä tutkimus, joka vastaa kysymykseen: Ovatko haalarikamerat tarpeellisia? Työssäni selvitän haalarikameroiden vaikutusta nimenomaisesti suomalaisessa poliisikontekstissa ja suomalaisten, haalarikameraa käyttäneiden, poliisimiesten näkökulmasta.

1.3 Työn rajaus

Poliisipartioiden ominaisuudet, sen mukaan minkälaisia välineitä ja koulutusta partiolla on käytössään, on merkitty poliisin käyttämiin rekistereihin siten, että jälkikäteen on mahdollista varmentaa millainen varustus ja koulutus partiolla on ollut. Haalarikameroiden käyttöä sen sijaan ei tilastoida vastaavalla tavalla eikä jälkikäteen ole mahdollista luotettavasti selvittää onko partiossa tai jommallakummalla sen jäsenistä ollut käytössään haalarikamera. Yksittäisiin poliisitehtäviä koskeviin järjestelmäkirjauksiin ei ole merkitty tietoa mahdollisen haalarikameran mukana olosta. Rikostapauksista kirjattuihin rikosilmoituksiin ei myöskään ole kirjattu tietoa siitä, että onko partiolla ollut käytössään haalarikameraa.

Edellä mainituista seikoista johtuen, on mahdotonta selvittää luotettavasti jälkikäteen kaikkia poliisitehtäviä, joilla kamera on ollut käytössä tai joilla niitä on käytetty. Tästä johtuen, tutkimuksessa on rajattu pois tilastotiedon tutkiminen haalarikameroiden käyttötapauksista ja käytön mahdollisista vaikutuksista eri tyyppisiin rikoslajeihin, kuten esimerkiksi virkamiehen vastustamisiin tai virkamiehen väkivaltaisiin vastustamisiin.

Tällaista tietoa ei tällä hetkellä ole saatavissa edes manuaalisesti tietoja käsittelemällä, koska tällä hetkellä käytössä oleviin järjestelmiin tietoa ei ole syötetty.

Tutkimuksessa ei myöskään syvennytä haalarikameroiden käytön lainsäädännöllisiin haasteisiin tarkemmin, koska tätä aihepiiriä olen jo tutkinut aikaisemmassa opinnäytetyössäni. Esittelen kuitenkin luvussa neljä haalarikameroiden käyttöön liittyvää lainsäädäntöä sekä sen ongelmia pintapuolisesti, koska sen ymmärtäminen, ainakin jollain tasolla, on mielestäni välttämätöntä tutkimuksessa tehtyjen haastattelujen ja niiden tulosten ymmärtämiseksi.

1.4 Aikaisempi tutkimus

Poliisin virkapukuun kiinnitettävien kameroiden vaikutusta kohdehenkilön tai käyttäjän käyttäytymiseen tai käyttäjäkokemuksia yleensäkin ei ole Suomessa aikaisemmin tutkittu. Kansainvälisesti, erityisesti Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa, on tehty joitakin tutkimuksia kameroiden käyttämisen vaikutuksista, mutta niiden tulokset ovat ristiriitaisia eikä niitä voi sellaisenaan pitää luotettavina lähteinä suomalaisen poliisin käyttämien kameroiden erilaisia vaikutuksia arvioitaessa.

Tutkimuksen lopussa, luvussa 7, esittelen tarkemmin muutamia ulkomailla tehtyjä tutkimuksia ja vertaan niiden tuloksia tässä tutkimuksessa saatuihin tuloksiin.

2 TUTKIMUSMENETELMÄ JA AINEISTON KUVAUS

Tämä opinnäytetyö on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa on yleensä pyrkimys tutkittavien (henkilöiden) näkökulmien ja näkemysten tavoittamiseen tutkittavasta ilmiöstä. Menetelmiksi valitaan yleensä sellaisia menetelmiä, joilla tutkija pääsee lähelle tutkimuksen kohteena olevaa henkilöä. Tyypillisiä laadullisen tutkimuksen menetelmiä ovat esimerkiksi haastattelu ja havainnointi. Toisin kuin tilastollisessa tutkimuksessa, laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen kohteeksi valikoituu kohde, jonka jo etukäteisesti voidaan arvioida olevan sellainen, että syvälinen ja mielekäs perehtyminen tarkasteltavaan ilmiöön on sen kautta mahdollista. Saadusta aineistosta jäsennetään käsin sellaiset teemat, joiden voidaan tulkita olevan merkityksellisiä tutkittavan ilmiön kannalta ja näitä teemoja pyritään käsittelemään kokonaisvaltaisesti niin, että tutkittavaa ilmiötä pyritään ymmärtämään erityispiirteidensä ja kontekstinsa suhteessa.²

2.1 Haastattelututkimus

Tässä työssä olen valinnut tutkimusmenetelmäksi haastattelututkimuksen. Haalarikameroiden käyttäjien haastattelujen pohjalta pyrin luomaan kuvan siitä, millä lailla käyttäjät itse kokevat kameroiden käytön vaikutukset. Pyrin saamaan vastauksen varsinaiseen tutkimuskysymykseeni siitä, että ovatko haalarikamerat tarpeellisia ja hyödyllisiä suomalaisen poliisityön kontekstissa. Peilaan haastattelujen valossa myös aikaisemmin esitettyjä näkemyksiä, joiden mukaan esimerkiksi poliisiin kohdistuneet väkivaltaiset vastustamiset vähenevät haalarikameroita käytettäessä. Haastattelemalla myös Poliisihallituksen edustajaa sekä Helsingin poliisilaitoksen edustajaa, pyrin selvittämään myös haalarikameroiden käytön taustoja, esimiesnäkökulmaa, annettuja ohjeistuksia, käytöstä saatuja kokemuksia sekä käytön nykytilaa ja tulevaisuuden suunnitelmia. Nämä kaksi asiantuntijahaastattelua luovat ikään kuin tutkimuksen rungon, joka auttoi käyttäjähaastatteluissa, vastausten analysoinnissa ja yleiskuvan luomisessa koko aihepiiriin.

Haastattelututkimukseen menetelmänä päädyin, koska haalarikameroiden käyttäjiä ja itse laitteita on niin vähän, ettei tilastotietoja tutkimalla saada tarpeeksi suurta otantaa, jotta tilastollisella tutkimuksella saataisiin luotettavia tuloksia. Toisena syynä tutkimusmenetelmän valintaan oli edellä mainittu tilastotiedon puuttuminen.

² Kiviniemi 2001, 68.

Pyrkimyksenäni alun perin oli tehdä puolistrukturoitu haastattelututkimus, jossa esittäisin valitut kysymykset haastateltaville samanlaisina ja samassa järjestyksessä. Haastattelutilanne on kuitenkin vuorovaikutussuhde haastattelijan ja haastateltavan välillä ja ymmärsin pian, että puhtaasti puolistrukturoidun haastattelun sijaan olisi järkevämpää haastatella ihmisiä teemoittain. Esitettyihin kysymyksiin saadut vastaukset ohjasivat haastattelun kulkua niin, että ennalta määrätystä teema-aluejärjestyksestä poikettiin tarpeen mukaan, kun se oli luonnollista ja hedelmällistä. Myös kysymysten muotoilut vaihtelivat hieman, riippuen haastateltavien kokemuksista, näkemyksistä ja vuorovaikutustilanteesta yleensäkin. Näin ollen, haastatteluja voi kutsua myös teemahaastatteluiksi.

2.2 Aineiston kerääminen

Tutkimuksen aineiston keräsin haastattelemalla kuutta haalarikameran käyttäjää; kahta jokaiselta Helsingin poliisilaitoksen kolmelta kenttäjohtoalueelta. Näiden kuuden haalarikameran käyttäjän lisäksi tein kaksi asiantuntijahaastattelua, joissa haastattelin ylikomisario Jussi Huhtelaa Helsingin poliisilaitokselta, joka käytännöllisesti katsoen alun perin käynnisti koko haalarikamerakokeilun Helsingissä sekä ylikomisario Sami Hätöstä Poliisihallituksesta, joka on kuulunut muun muassa työryhmään, joka selvitti haalarikameroiden käyttöönottoa poliisissa.

Haastattelu on yksi käytetyimmistä tiedonkeruumuodoista. Se sopii useisiin erilaisiin tutkimustarkoituksiin joustavuutensa vuoksi. Koska se perustuu kielelliseen vuorovaikutukseen, se antaa mahdollisuuden suunnata tiedonhankintaa itse haastattelutilanteessa. Haastattelun avulla on mahdollista selvittää motiiveja, jotka ovat vastausten taustalla. Myös ei-kielelliset vihjeet saattavat auttaa vastausten ymmärtämisessä. Haastattelua voidaan kutsua keskusteluksi, jolla on ennalta asetettu tarkoitus. Kuitenkin, keskustelu voi olla jutustelua ilman sen suurempaa tarkoitusta, kun taas haastattelu on päämäärähakuista sekä ennalta suunniteltua ja sen tarkoituksena on kerätä tietoa.³

Puolistrukturoitua haastattelua voidaan kutsua myös teemahaastatteluksi. Teemahaastattelussa oleellisinta on se, että haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa eikä niinkään nojaa yksityiskohtaisiin kysymyksiin.⁴

³ Hirsjärvi & Hurme 2001, 34 ja 42.

⁴ Hirsjärvi & Hurme 2001, 47 - 48.

2.3 Haastateltavien valikoituminen

Tässä tutkimuksessa pyritään tutkittavan aiheen syvällisempään ymmärtämiseen sen sijaan, että yritettäisiin laatia tilastollisia yleistyksiä. Kyseessä on siten niin sanottu harkinnanvarainen näyte, jossa rajatusta haastateltavien joukosta yritetään saada kerättyä jokaiselta yksilöltä suuri määrä tietoa, vaikka itse haastateltavien määrä ei ole kovin suuri. Tutkimus itsessään on kvalitatiivinen, mutta aineisto on kvantitatiivisesti runsas. Harkinnanvaraista näytettä haastateltavien valinnassa käytettäessä piilee vaara siitä, että valintaan sisältyy jonkinlainen harha.⁵

Haastateltavien valintaa vaikeutti aiheesta olevan tilastotiedon puuttuminen. Kamerate eivät myöskään ole henkilökohtaisia, vaan ne ovat niin kutsutussa yhteiskäytössä, mikä tarkoittaa sitä, että yksittäisen kameran voi ottaa käyttöönsä periaatteessa kuka tahansa ja milloin tahansa. Kamerate ovat toistaiseksi käytössä vain Helsingin poliisilaitoksen kenttä- ja hälytystoimintoyksikössä ja niitä on vain 30 kappaletta. Jo pelkästään tämä seikka rajasi ryhmän, jonka piiristä haastateltavat oli valittava, melko pieneksi.

Koska tutkimukseni on laadullinen tutkimus, jonka tarkoituksena on tutkia haalarikameroiden hyödyllisyyttä ja tarpeellisuutta käyttäjien kokemusten pohjalta, asetin haastateltavien valinnalle muutamia kriteerejä. Pyrkimyksenäni oli löytää haastateltavia, jotka olisivat käyttäneet haalarikameraa mahdollisimman pitkään, mahdollisesti jo koekäytön alusta lähtien. Tämän vaatimuksen tarkoituksena oli se, että haastattelisin henkilöitä, joilla oli kameroista mahdollisimman pitkä ja laaja käyttökokemus ja näin saada tutkimuksen käyttöön määrällisesti paljon tietoa ja erilaisia kokemuksia. Toisena edellytyksenäni haastateltavien valinnalle oli se, että jokaisella olisi vähintään viisi vuotta virkaikää. Toisin sanoen, viiden vuoden kokemus poliisin työstä. Tämän edellytyksen taustalla oli se, että laajan kokemuspohjan tarkastelun kohteena olevasta työstä omaava, pystyy todennäköisemmin arvioimaan kameroiden tuottamaa hyötyä ja niiden käyttöön liittyviä ongelmia laaja-alaisemmin ja syvällisemmin niihin pureutuen kuin lyhemmällä kokemuksella varustettu henkilö, jolla jo itse työn tekemiseen saattaa liittyä sen laatuista oppimista, että kameroiden käytön vaikutusten arviointi saattaa olla haasteellisempaa. Kolmanneksi, koska jo haalarikameroiden käyttäjien määrä oli suhteellisen pieni, halusin varmistua siitä, että haastateltaviksi valikoituisi henkilöitä jokaiselta Helsingin

⁵ Hirsjärvi & Hurme 2001, 58 – 60.

poliisilaitoksen kenttäjohtoalueelta. Tätä pidin tärkeänä, koska Helsingin kaikki kolme kenttäjohtoaluetta ovat toimintaympäristöinä hieman erilaisia ja pidin välttämättömänä, että myös tämä seikka tulee tutkimusta tehdessä huomioituna. Neljäntenä, eikä suinkaan vähäisimpänä edellytyksenä haastateltavaksi valikoitumisella oli se, että haastateltavien tuli olla työssään aktiivisia ja heidän tuli olla myös haalarikameran säännöllisiä käyttäjiä.

Haastateltaviksi haalarikameroiden käyttäjistä valikoitui loppujen lopuksi kuusi käyttäjää. Kaikki haastateltavat, koska kyseessä olivat nimenomaan operatiivisessa toiminnassa mukana olevat haalarikameroiden käyttäjät, kuuluivat poliisin alipäällystö- tai miehistötasolle. Jokaiselta Helsingin poliisilaitoksen kenttäjohtoalueelta, eteläiseltä, pohjoiselta ja itäiseltä kenttäjohtoalueelta, haastattelin kahta haalarikameran käyttäjää. Haastateltavat olivat kaikki kokeneita poliisimiehiä, joista vähiten kokemusta omaasi henkilö, jolla oli työkokemusta poliisin kenttätoiminnasta seitsemän vuotta. Pisimmän työkokemuksen omaava poliisimies oli haastattelua tehdessä ollut töissä 26 vuotta. Muiden haastateltavien työkokemuksen pituus sijoittui mainitun seitsemän ja 26 vuoden väliin. Kaikki haastateltavat olivat käyttäneet haalarikameroita suhteellisen pitkään. Osa oli käyttänyt kameraa jo kokeilukäytön alkamisesta lähtien, noin kaksi ja puoli vuotta ja lyhimpään kameraa käyttänyt henkilö oli käyttänyt sitä puolitoista vuotta. Edelleen, kaikki haastateltavat olivat aktiivisia haalarikameran käyttäjiä, jotka ottivat kameraan mukaansa lähes jokaiseen työvuoroonsa.

Edellä mainittujen kuuden haalarikameroiden käyttäjän lisäksi haastattelin kahta asiantuntijaa. Näiden haastattelujen tarkoituksena oli saada taustatietoa haalarikameroiden koekäytön aloittamisesta, käytön jatkamisesta sekä tuoda esiin myös esimiesnäkökulma ja esimiesviraston, Poliisihallituksen, näkemys. Näiden haastateltavien valikointi ei ollut vaikeaa, koska jo aiemman opinnäytetyöni perusteella tiesin, että haalarikameroiden koekäytön alulle panija oli ylikomisario Jussi Huhtela Helsingin poliisista, joka myös vastasi koekäytöstä. Toiseksi haastateltavaksi valikoitui ylikomisario Sami Hätönen Poliisihallituksesta, joka on ollut mukana muun muassa haalarikameratyöryhmässä ja joka tällä hetkellä järjestee haalarikameroiden valtakunnallista käyttöönottoa.

2.4 Haastattelujen käytännön toteutus

Olin haastateltaviin ensin yhteydessä puhelimitse tai sähköpostin välityksellä. Kerroin haastateltaville mistä tutkimuksessani on kyse ja tiedustelin heidän halukkuuttaan osallistua tutkimukseen. Kaikki henkilöt, joihin olin yhteydessä, suostuivat osallistumaan

haastatteluun. Haastateltaville taattiin, pois lukien asiantuntijahaastattelut, anonymiteetti ja tästä seikasta johtuen haastateltavien henkilöllisyys tässä tutkimuksessa, asiantuntijoita lukuun ottamatta, ei käy ilmi. Haastattelut suoritettiin kesällä 2018, kun haalarikamerat olivat olleet yhteensä käytössä noin kaksi ja puoli vuotta Helsingin poliisissa.

Haastattelut tehtiin teemahaastatteluina, joihin oltiin laadittu tietyt teema-alueet. Alueiden sisälle oltiin valmisteltu kysymyksiä, jotka esitettiin haastateltaville. Kysymysten ja joissain tapauksissa teema-alueidenkin käsittelyjärjestys vaihteli haastateltavan vastauksista riippuen ja usein jouduin poikkeamaan suunnitelmasta, koska keskustelu eteni luontevasti tiettyyn suuntaan, mikä ei ollut välttämättä sama kuin alkuperäinen. Esitin myös tarvittaessa lisäkysymyksiä ja tarkentavia kysymyksiä. Asiantuntijahaastatteluissa kysymykset olivat hieman erilaisia kuin varsinaiselle käyttäjäportaalle esitetyt kysymykset, koska tarkoitukseni oli saada taustatietoa ja esimies- sekä johtamisnäkökulmaa tutkimukseeni. Teema-alueet pysyivät kuitenkin samoina. Yksi haalarikameran käyttäjän haastattelu tehtiin aikataulusyistä puhelimitse niin, että puhelinkeskustelu tallennettiin. Kaikki muut haastattelut suoritettiin yksilöhaastatteluina, henkilökohtaisesti kahden kesken ja myös ne tallennettiin.

Kuvaamani haastattelutapa osoittautui oikeaksi valinnaksi johtuen haastateltavien erilaisista taustoista ja kokemuksista. Monesti haastateltavalla ei ollut paljoa sanottavaa yksittäiseen kysymykseen, mutta lisäkysymyksillä ja ohjaamalla keskustelua vaihtoehtoiseen suuntaan, saatiin hankittua tietoa, mikä muuten olisi voinut jäädä saamatta.

Puolistrukturoidulle haastattelumenetelmälle on tyypillistä, että haastattelun jokin näkökohta on lyöty lukkoon, mutta ei kaikkia. Puolistrukturoidussa menetelmässä voidaan muuttaa kysymysten järjestystä ja sanamuotoja. Teemahaastattelu voidaan katsoa puolistrukturoiduksi, koska siinä haastattelun aihealueet ovat kaikille samat. Vaikkei teemahaastattelukaan ole täysin vapaa, on siinä kuitenkin tietynlaista liikkumavaraa, koska kysymysten tarkka muoto ja järjestys ei ole ennalta määrätty.⁶

2.5 Haastatteluihin valikoidut teemat

Haastattelurunkoa suunniteltaessa laadittiin ensin teema-alueuuttelo yksityiskohtaisen kysymysluettelon sijasta. Haastattelutilanteessa teema-alueet tarkennettiin kysymyksillä,

⁶ Hirsjärvi & Hurme 2001, 47 – 48.

jotta haastattelussa saatiin vastauksia tutkimuskysymyksiin. Tällaisen tutkimusmenetelmän luonteeseen kuuluu, että myös haastateltava tarkentaa teema-alueita.⁷

Teema-alueiden pohjalta laadittiin haastatteluteemoja tukevat kysymykset, jotka esitettiin haastateltaville haastattelutilanteessa. Näiden varsinaisten kysymysten lisäksi haastattelussa esitettiin tarkentavia kysymyksiä tarpeen mukaan ja poikettiin kysymysjärjestyksestä sekä esitettiin kokonaan uusia kysymyksiä, mikäli se tuntui luonteelta ja tarkoituksenmukaiselta haastattelun edetessä.

Haastattelussa keskityttiin seuraaviin teema-alueisiin:

1. Aktiivisuus.
2. Käyttäytyminen.
3. Väkivallan kohtaaminen.
4. Hyödyntäminen.
5. Hyödyt ja haitat.
6. Laki ja ohjeet
7. Kehitys ja tulevaisuus.

2.6 Analyysimenetelmä

Haastatteluaineiston analysoitiin teemoittamalla aineisto teema-alueiden mukaisesti. Tallennetut haastattelut purettiin tietokoneelle teema-alueittain. Tietokoneelle luotiin tiedostot teemoittain, ja jokaiseen teemaan kirjoitettiin puhtaaksi jokaisen haastateltavan teema-alueelta kertomat asiat. Haastatteluja ei litteroitu sanasanaisena puhtaaksikirjoitukseksi. Tällainen aineiston purkaminen on mahdollista teemahaastattelussa, jos tarkkaan purkamiseen ei ole tarvetta⁸. Jokaisen teema-alueen tiedostoon purettiin haastateltavien kertoma niin, että haastateltavat saivat oman värikoodinsa, josta heidät pystyi erottamaan toisistaan. Jokaisessa tiedostossa käytettiin haastateltavista samaa värikoodia, jotta myös haastateltavien koko haastattelu pystyttiin tarvittaessa yksilöimään. Analyysissä aineistosta löytyi myös uusia teemoja, joita käsiteltiin tarkemmin.

⁷ Hirsjärvi & Hurme 2001, 66.

⁸ Hirsjärvi & Hurme 2001, 141.

3 HAALARIKAMEROIDEN KÄYTTÖ

Tässä luvussa kuvaan haalarikameroiden historiaa lyhyesti, keskittyen lähinnä syihin, joiden vuoksi myös Suomen poliisissa kamerat haluttiin ottaa koekäyttöön ja miten koko prosessi sai alkunsa. Kerron myös haalarikamerahankkeen nykytilasta sekä kuvaan hieman tulevaisuuden näkymiä. Kappaleen lopuksi kuvaan kameroiden käytön prosessia, mikä on välttämätöntä haastattelujen ja tulosten ymmärtämiseksi.

Aiheen taustoittamiseksi haastattelin kahta aiemmin mainittua asiantuntijaa, joilla molemmilla on ollut merkittävä panos haalarikameroiden kokeilukäyttöön ottamisen ja sen jatkamisen osalta.

3.1 Haalarikameroiden käyttöönoton historia

Haalarikameroiden yleistymisen poliisin työvälineenä voidaan katsoa alkaneen siitä, kun Yhdysvaltain silloinen presidentti Barack Obama vaati joulukuussa 2014 Yhdysvaltain kongressilta 263 miljoonan dollarin määrärahaa poliisilaitosten ja vähemmistöjen välien parantamiseen, koulutukseen ja jopa 50 000 haalarikameran rahoitukseen. Vaatimuksen taustalla oli tuolloin St. Louisin esikaupunkialueella, Fergusonin kaupungissa Missouriissa tapahtunut 18-vuotiaan aseettoman pojan ampuminen. Tapaus aiheutti kaupungissa levottomuuksia ja se heikensi luottamusta paikallisen poliisilaitoksen ja vähemmistöryhmien välillä. Tapauksen jälkeen presidentti Obama tapasi poliisiviranomaisia, kansalaisoikeusjohtajia sekä hallituksen edustajia. Tapaamisessa keskusteltiin uudistuksista, joilla voitaisiin vähentää vähemmistöryhmien tuntemaa epäluottamusta poliisia kohtaan. Tapaamisen jälkeen presidentti Obama esitti rahoitusta haalarikameroihin. Obaman mukaan kyse ei ollut ainoastaan Fergusonin kaupungin ongelmasta, vaan kansallisesta ongelmasta.⁹

Myös Suomessa haalarikameroiden kokeilemiseen suhtauduttiin myönteisesti. Silloisen poliisiylijohtaja Mikko Paateron mukaan haalarikameroiden käyttämisellä saatavat videotallenteet parantaisivat poliisin oikeusturvaa, vaikkakin Paatero piti asiaa tarkasti harkittavana juridisten kysymysten vuoksi. Paateron mukaan kameroita ei tulaisi hankkimaan poliisien valvomiseksi. Myös Suomen poliisijärjestöjen liiton puheenjohtaja

⁹ Dann & Rafferty 2014.

Yrjö Suhonen oli varovaisen myönteisellä kannalla asiassa, tosin Suhosen mukaan kamerat voisivat olla poliiseille stressiä lisäävä tekijä.¹⁰

Yhdysvaltain presidentin, Barack Obaman, esiin nostama tarve haalarikameroille Yhdysvalloissa herätti myös kaupalliset toimijat. Kun silloin Poliisihallituksessa työskennellyt Jussi Huhtela vieraili Saksan Leipzigissä poliisi- ja turva-alan messuilla, tapasi hän yrityksen, joka myi haalarikamerajärjestelmiä muun muassa poliisille. Asia jäi tuolloin tapaamisen asteelle, mutta Suomen poliisin kiinnostus aihetta kohtaan oli herännyt. Sittemmin keväällä 2015 Huhtela siirtyi töihin Helsingin poliisilaitokselle, jonka jälkeen Helsingin poliisilaitos alkoi ajaa asiaa eteenpäin. Helsingin poliisilaitos halusi nähdä, miten haalarikamerat vaikuttaisivat kenttäpoliisin työhön ja olisiko niistä apua. Poliisi halusi myös olla mukana kehityksessä ja tällaiseen pilottihankkeeseen osallistuminen nähtiin hyödyllisenä. Poliisin ylijohdo suhtautui suopeasti asiaan ja Helsingin poliisilaitos sai luvan haalarikameroiden koekäyttöön, mikä alkoikin vuoden 2015 joulukuussa kolmellakymmenellä hankitulla kameralla.¹¹ Koekäytön aloittamisen taustalla oli myös se, että haluttiin saada kokemuksia haalarikameroiden hyödyistä ja haitoista nimenomaan suomalaisessa toimintaympäristössä sekä suomalaisten normien ohjaamana. Voidaan siis sanoa, että haalarikameroiden koekäyttö Suomen poliisissa sai alkunsa kentän tarpeista Poliisihallituksen edistämänä.¹²

Koekäyttöön otettujen haalarikameroiden tarvetta perusteltiin parantuvalla työturvallisuudella, vähentyvinä väkivaltaisina vastustamisina ja niiden myös todettiin parantavan poliisin ja poliisin kohtaamien kansalaisten oikeusturvaa. Myös poliisin toimintaan kohdistuvat tarkat laillisuusvaatimukset ja laillisuusvalvonnan suorittaminen puolsivat tapahtumien tallentamisen mahdollisuuden käyttämistä. Varsinaisiksi tavoitteiksi mainittiin työturvallisuuden ja oikeusturvan parantumisen sekä väkivaltaisten vastustamisten vähenemisen lisäksi poliisien työn laadun ja vastuullisuuden paraneminen ja rikosprosessin nopeutuminen, oikeusvarmuus sekä kustannustehokkuus. Vaikka haalarikameroiden koekäytön päätarkoituksena oli yksittäisen poliisimiehen normaalin päivittäisen operatiivisen toiminnan dokumentointi, ulottui järjestelmän toimintakyky myös laajemmin poliisitoiminnan johtamiseen ja joissain tapauksissa koko läpi rikosprosessin. Tavoitteena oli siten myös sellaisten hyötyjen tuottaminen poliisitoimintaan ja

¹⁰ Paatero: Univormukamera parantaisi oikeusturvaa, Helsingin Sanomat 4.12.2014.

¹¹ Huhtela 2018.

¹² Hätönen 2018.

rikosprosessiin, mitä muuten ei kustannustehokkaasti olisi ollut saatavilla. Teknologian kehittyessä ja halvetessa, olisivat haalarikamerat tulevaisuudessa mahdollisesti osa jokaisen kenttätyötä tekevän varustusta.¹³

Ennen koekäytön aloittamista Helsingin poliisilaitos antoi haalarikameroiden käyttäjäportaalille ohjeistuksen. Ohjeiden mukaan järjestelmän operatiivinen käyttö, eli kuvaaminen, olisi julkista ja siitä ilmoitettaisiin kuvauksen kohteelle. Kuvaamisen oli määrä tapahtua myös satunnaisesti, ei tiettyyn paikkaan tai henkilöön kohdistuvana. Poliisimieskohtaisen kuvan tuottamiselle asetettiin kolme ensisijaista tehtävää, jotka olivat seuraavat:

1. Tapahtuman tietoinen taltiointi
 - Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden valvonta (mielenosoitus, yleisötapahtuma, YJT- partiointi)
 - Rikospöytäkirjan tapahtuman taltiointi
 - Mahdollisesti voimankäyttöä vaativan tapahtuman taltiointi (operatiivista toimintaa ja esitutkintaa)
2. Alustavan puhuttamisen taltiointi
 - Asianomistaja
 - Rikoksesta epäilty
 - Todistaja
3. Poliisin toiminnan vapaa taltiointi ilman erillistä poliisitehtävää.¹⁴

Ensimmäisessä vaiheessa haalarikamerat annettiin käyttöön niin kutsutulle YJT-Pro -ryhmälle, joka toimii Helsingin alueella yleisen järjestyksen ja turvallisuuden valvontatehtävissä usein paikoilla, joissa tiedetään esiintyvän järjestyshäiriöitä tai joissa järjestetään jonkinlainen yleisötapahtuma, yleinen kokous tai muilla paikoilla, missä tiedetään olevan paljon ihmisiä ja jotka näin ovat alttiita järjestyshäiriöille.

3.2 Haalarikameroiden käytön nykytila

Tätä opinnäytetyötä kirjoitettaessa haalarikameroiden operatiivinen käyttö sekä sen jatkaminen on eräänlaisessa murrotilassa. Poliisihallitus on antanut luvan koekäytön jatkumoksi, kokemusten hankkimiseksi toistaiseksi Helsingin poliisilaitoksessa ja kameroita käytetään, kunnes ne tulevat käyttöikänsä päähän¹⁵. Haalarikameroiden käyttö on myös laajentunut alkuperäisestä niin, että nyt niitä on käytössä kaikilla Helsingin kolmella

¹³ Helsingin poliisilaitos 2015.

¹⁴ Helsingin poliisilaitos 2015.

¹⁵ Huhtela 2018.

kenttäjohtoalueella kenttäryhmissä sekä alkuperäisessä koekäyttöryhmässä YJT-Pro -ryhmässä. Varsinaisesta koekäytöstä raportoitiin Poliisihallitukseen, mutta ennen tätä tutkimusta ei ole tehty systemaattista kartoitusta käyttäjäkokemuksista. Koekäyttöjaksoa varten laadittuja ohjeistuksia ei ole muutettu tai päivitetty koekäytön jälkeen, vaan käyttöä jatketaan alkuperäisten ohjeiden mukaisesti. Ohjeiden muuttamiseen ei ole nähty tarvetta, koska koekäytön katsottiin olevan onnistunut eikä ilmeisiä ongelmakohtia ole havaittu siitäkään huolimatta, että varsinainen käyttäjäporras ei ole saanut asiaan erityistä juridista koulutusta. Valtakunnallinen ohjeistus on tosin suunnitteilla, mutta sen laatiminen on viivästynyt siitä syystä, että koko hankkeen toimeenpanon aikatauluun on tullut muutoksia.¹⁶

3.3 Haalarikameroiden käytön tulevaisuuden näkymät

Haalarikamerahankkeelle on saatu vuoden 2018 keväällä rahoitus ja Poliisihallituksen tarkoituksena on järjestää kilpailutus laitteiden ja siihen liittyvän järjestelmän hankkimiseksi niin, että ne voitaisiin hankkia vuoden 2019 aikana. Ennen hankkimista valtakunnallinen ohjeistus saatetaan valmiiksi ja tarkoituksena on, että kun haalarikamerat on hankittu, niitä on riittävästi, jotta kaikki Suomen poliisin yhtäaikaissa operatiivisissa tehtävissä olevat valvonta- ja hälytyssektoreiden poliisipartiot voidaan varustaa kameroilla.¹⁷

3.4 Haalarikameroiden käytön kuvaus

Tällä kuvauksella on tarkoitus täsmentää lukijalle seikkoja, mitkä tulevat ilmi myöhemmin haastatteluosiossa. Haastattelujen vastauksia voisi olla hankala ymmärtää, ellei tiedä miten haalarikameroita tosiasiallisesti käytetään. Esitän seuraavaksi tässä tarkoituksessa haalarikameran käytön koko ”elinkaaren”, aina aloitustoimenpiteistä siihen saakka, kunnes haalarikameralla tallennettu, esimerkiksi todisteeksi merkitty tallenne on siirretty osaksi esitutkimusmateriaalia.

Työvuoroon tullessaan haalarikameran käyttäjä ottaa itselleen laitteen sille varatusta latauspisteestä. Käyttäjä voi valita tässä vaiheessa ja myöhemminkin itselleen sopivat kameran asetukset. Asetuksilla tässä tarkoitetaan sitä, miltä kamera näyttää ulospäin, kun sillä kuvataan. Kameran asetuksista voi tehdä valinnan, jolloin kamera ei anna minkäänlaista indikaatiota ulkopuoliselle, kun sillä kuvataan. Toisena vaihtoehtona on valita asetukset, jolloin

¹⁶ Hätönen 2018.

¹⁷ Hätönen 2018.

kameran etupaneeliin sytty kuvatessa punainen valo, joka osoittaa ulkopuoliselle henkilölle, että kamera on toiminnassa ja tallentaa. Kolmannen asetuksen aktiivisena ollessa, kameralla kuvaaminen näkyy ulospäin sekä etupaneelin punaisena valona että etupaneelissa olevassa pienessä näytössä näkyvänä videokuvana, joka on sama kuin kameran tuolloin tallentama kuva. Jokaisella asetuksella lienee soveltuvat käyttötarkoituksensa, mutta viime kädessä käyttäjä itse päättää minkälaisella asetuksella kameraa käyttää.

Kiinnitettyään haalarikameran virkapukuunsa, yleensä haalarin rinnassa olevaan kiinnikkeeseen ja valittuaan haluamansa asetukset, käyttäjä aloittaa työvuoronsa normaalisti. Käyttäjä voi kytkeä kameran tallentamaan kuvaa ja ääntä helposti kamerassa olevasta kytkimestä. Kun kamera kytketään päälle, se tallentaa laajakulmaobjektiivilla kuvaa sekä mikrofonilla ääntä. Kuvattu materiaali tallentuu kamerassa olevaan muistiin.

Työvuoron loppuessa, käyttäjä palauttaa haalarikameran sille varattuun telakka-asemaan. Tässä vaiheessa kameraan tallentunut materiaali siirretään automaattisesti palvelimelle. Kameran käyttäjä voi merkitä mikä tahansa videoleikkeen todisteeksi, joka säilytetään. Ellei leikettä ole merkitty säilytettäväksi, poistetaan se automaattisesti palvelimelta 24 tunnin kuluttua. Jos taas leike on merkitty todisteeksi, säilyy se palvelimella kuukauden, minä aikana se voidaan siirtää edelleen poliisiverkkoon kytkettyyn tietokoneeseen, missä se säilyy samalla tavalla kuin mikä tahansa muukin tietokoneen kova- tai verkkolevylle tallennettu tieto. Toisin sanoen, jos haalarikameran käyttäjä ei työvuoronsa päätteeksi erikseen merkitse yhtään videoleikettä säilytettäväksi, häviävät ne lopullisesti järjestelmän automatiikan avulla vuorokauden kuluttua. Säilytettäväksi erikseen merkitty videoleike sen sijaan siirretään poliisiverkossa olevaan tietokoneeseen, missä se säilyy samalla tavalla kuin mikä muu tahansa tieto.

Ohjeistuksen mukaan haalarikameraan tallennettuja videoleikkeitä saa merkitä säilytettäväksi ja siirtää poliisiverkkoon kytketylle tietokoneelle vain, mikäli tallennettuun materiaaliin liittyen, on poliisin järjestelmään kirjattu rikos- tai sekalaisilmoitus.

Tallennettavaksi merkitty ja poliisiverkkoon siirretty haalarikameralla kuvattu materiaali tallennetaan erikseen verkkolevylle, jonne on tallennettu muukin (rikos)ilmoituksiin liittyvä materiaali, esimerkiksi rikospaikoilta otetut valokuvat. Näin materiaali saadaan nopeasti ja tehokkaasti hyödynnettyä myös rikos- ja muiden ilmoitusten tutkintaan. Verkkolevyltä materiaali on saatavissa myös liitteeksi esitutkintapöytäkirjaan ja näin myös välillisesti syyttäjän ja tuomioistuimen hyödynnettävissä syyteharkinnassa sekä tuomioistuinkäsittelyssä.

4 HAALARIKAMERAT JA LAINSÄÄDÄNTÖ

Tästä tutkimuksesta on rajattu pois varsinaiset lainsäädännölliset asiat ja siinä keskitytään haalarikameroiden käyttäjien kokemuksiin haalarikameroista ja niiden käytöstä. Myöhemmin esitellyissä haastatteluissa kuitenkin sivutaan myös lainsäädännöllisiä asioita jonkun verran, joten on tarpeellista käydä lyhyesti läpi myös aiheeseen liittyvää problematiikkaa lainsäädännön näkökulmasta.

Tässä luvussa käsitellään hieman niitä ongelmia, jotka haalarikameroiden käyttöön liittyvät lainsäädännöllisestä näkökulmasta. Aihetta ei esitellä kattavasti, mutta siitä nostetaan esiin pääseikat, joiden vuoksi sääntelyn voidaan sanoa olevan ajastaan jäljessä haalarikameroilla poliisitoiminnan dokumentoinnin osalta.

Poliisin toimintaa yhteiskunnassa säätelevät lait, asetukset, määräykset, ohjeet sekä kansainväliset sopimukset. Nopeasti kehittyvä tekniikka ja sen mahdollistamat uudet sovellukset ja apuvälineet ovat asettaneet lainsäätäjille täysin uudenlaisia haasteita. Aikaisemmin lait saattoivat olla käytössä sellaisinaan jopa vuosi kymmeniä, mutta nykyinen kehitys ei anna mahdollisuutta samaan. Muutamassa vuodessa valo- ja videokuvaamiseen käytettävä tekniikka on samanaikaisesti kehittynyt huimasti, halventunut ja muuttunut kooltaan pienemmäksi sekä kuluttajaystävällisemmäksi. Markkinoille on tullut uudenlaisia laitteita kuten esimerkiksi ilmakuvaukseen soveltuvia pienoislennokkeja.

Poliisin toimintaa dokumentoidaan monin tavoin ja monelta taholta. Useimmat ihmiset kantavat mukanaan älypuhelinta, jolla pystytään tallentamaan korkealaatuista videokuvaa. On tavallista nähdä ihmisten kuvaavan poliisin toimintaa silloin, kun heillä on siihen mahdollisuus. Tällainen ulkopuolisen kuvaama materiaali saattaa joskus muodostua ongelmalliseksi, kun materiaalin luotettavuutta ei voi varmistaa objektiivisesti. Samaan luotettavuusongelmaan viittasi joulukuussa 2014 Helsingin Sanomien haastattelussaan myös silloinen poliisiylijohdaja Mikko Paatero¹⁸.

Aikaisemmin mainitun teknisen kehityksen huomioon ottaen, lienee perusteltua todeta, että lainsäädäntö on jäänyt jälkeen sen suhteen, mitä tulee poliisitoiminnan dokumentoimiseen nykyaikaisella tekniikalla. Lainsäädännössä ei selkeästi määritellä rajoja, joiden puitteissa poliisi voi dokumentoida omaa toimintaansa esimerkiksi videotallenteilla. Toisaalta, poliisi

¹⁸ Paatero: Univormukamera parantaisi oikeusturvaa, Helsingin Sanomat 4.12.2014.

ei halua jäädä jälkeen uuden tekniikan ja uusien menetelmien käyttöönotossa, mutta ennen kuin lain säännöksissä asetetaan täsmälliset edellytykset poliisin suorittamalle dokumentoinnille, joudutaan toimimaan voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti sekä tulkitsemaan lainsäätäjän tahtoa¹⁹.

4.1 Perustuslailliset näkökohdat haalarikameroilla kuvaamiseen

Suomen perustuslain ensimmäisessä luvussa todetaan, että julkisen vallan tulee perustua lakiin ja että kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia²⁰. Poliisi käyttää toiminnassaan julkista valtaa ja poliisitoiminnassa se on usein niin kutsuttua tosiasiallisen julkisen vallan käyttöä, kuten esimerkiksi käskyjen ja määräysten antamista tai jonkun laissa perustellun toimenpiteen tekemistä, jolloin yksityisen oikeusasemaan puututaan suoraan ja välittömästi ilman erillistä hallintopäätöstä tai kirjallista menettelyä²¹. Haalarikameroilla kuvaamisen voitaisiin katsoa olevan tällaista julkisen vallan tosiasiallista käyttöä. Mikäli se katsottaisiin sellaiseksi, tarkoittaisi se sitä, että kameralla poliisitoiminnan dokumentointi pitäisi olla erikseen laissa säädettyä. Tällaisia säännöksiä ei kuitenkaan nykyisestä lainsäädännöstä löydy.

Perustuslain toisessa luvussa käsitellään niin kutsuttuja perusoikeuksia, joihin luetaan muun muassa yksityiselämän suoja ja julkisuus. Yksityiselämän käsitteeseen kuuluu myös kotirauha, joka on siis niin ikään perustuslaissa suojattu perusoikeus.²² Yksityiselämä käsitteenä on laajempi kuin kotirauha ja se sisältää esimerkiksi perhe-elämän käsitteen²³. Molemmat mainitut perusoikeudet ovat sellaisia, joita haalarikameralla ääntä ja kuvaa tallentamalla voitaisiin potentiaalisesti loukata.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on päätöksissään todennut, että julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen ja että perusoikeuksiin voidaan puuttua vain lailla²⁴. Poliisin toimivalta toimenpiteisiin pitää siis perustua lakiin. Edelleen voidaan

¹⁹ Huhtela 2018.

²⁰ Suomen perustuslaki 1 luku 2 §. Kansanvaltaisuus ja oikeusvaltioperiaate. 11.6.1999/731.

²¹ Husa & Pohjolainen 2014, 35 – 36.

²² Suomen perustuslaki 2 luku 10 §. Yksityisyyden suoja. 11.6.1999/731.

²³ Hallituksen esitys 309/1993 vp, 53.

²⁴ Apulaisoikeusasiamiehen päätökset 1870/4/13, 2061/4/13, 2186/4/13, 2187/4/13 ja 2189/4/13. Koiran avulla ei voi etsiä huumeita yleisellä paikalla.

todeta, että mikäli haalarikameroilla kuvaaminen katsottaisiin julkisen vallan käytöksi, tulisi perusoikeuksiin, kuten yksityiselämään, puuttumiselle löytyä lakitasoinen toimivaltanormi.

Poliisin toimivalta perustuu lakiin. Poliisilaki määrittelee poliisin tehtävät²⁵. Sen mukaan poliisin tehtäviä ovat oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Lainkohta velvoittaa poliisia myös toimimaan turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa ja huolehtimaan tehtäviinsä kuuluvasta kansainvälisestä yhteistyöstä.

Poliisilaista ei kuitenkaan löydy säännöksiä poliisin toiminnan dokumentoinnista tai siitä, miten poliisi haalarikameroilla mahdollisesti saa kuvata.

4.2 Rikoslain näkökulma haalarikameroilla kuvaamiseen

Kotirauhan rikkominen on kriminalisoitu rikoslaissa²⁶. Lainkohdan mukaan kiellettyä on tunkeutua oikeudettomasti tai mennä salaa tai jotakuta harhauttaen kotirauhan suojaamaan paikkaan. Myös samoilla keinoilla kotirauhan suojaamaan paikkaan jääminen tai piiloutuminen on pykälän mukaan kielletty. Niin ikään metelöimällä, tavaroita heittelemällä tai muulla vastaavalla tavalla kotirauhan häiritseminen on kielletty.

Rikoslaissa määritellään myös salakuuntelu²⁷. Määritelmän mukaan salakuuntelua on, mikäli teknisellä laitteella oikeudettomasti kuunnellaan tai tallennetaan keskustelua, puhetta tai yksityiselämästä aiheutuvaa muuta ääntä, jota ei ole tarkoitettu kuuntelijan tai tallentajan tietoon ja joka tapahtuu tai syntyy kotirauhan suojaamassa paikassa. Sama pätee myös kotirauhan suojan ulkopuolella olevassa paikassa, mikäli puhetta ei ole tarkoitettu kuuntelijan tai ulkopuolisen tietoon sellaisissa olosuhteissa, missä puhujalla ei ole syytä ulkopuolisen kuulevan hänen puhettaan.

Rikoslain mukaan teknisellä laitteella tapahtuva oikeudeton katselu tai kuvaaminen on salakatseluna rangaistavaksi säädetty rikos, jos toiminta tapahtuu kotirauhan suojaamassa paikassa tai kuvaaminen kohdistuu käymälässä tai muussa vastaavassa paikassa oleskelemaan henkilöön. Myös yleisöltä suljetussa virastossa, toimistossa, liikehuoneistossa

²⁵ Poliisilaki 1 luku 1 §. Poliisin tehtävät. 22.7.2011/872.

²⁶ Rikoslaki 24 luku 1§. Kotirauhan rikkominen. 13.12.2013/879.

²⁷ Rikoslaki 24 luku 5 §. Salakuuntelu. 9.6.2000/531.

tai muussa julkisrauhan piiriin kuuluvassa rakennuksessa sekä näiden aidatulla piha-alueella oleskelevan henkilön kuvaaminen on kielletty.²⁸

Rikoslain näkökulmasta tarkasteltuna, näyttäisi siltä, että poliisi voisi yleisellä paikalla suorittaa haalarikameralla toimintansa dokumentointia. Järjestyslain mukaan yleisellä paikalla²⁹ tarkoitetaan tietä, katua, jalkakäytävää, toria, puistoa, uimarantaa, urheilukenttää, vesialuetta, hautausmaata tai muuta vastaavaa aluetta, joka on yleisön käytettävissä sekä rakennusta, joukkoliikenteen kulkuneuvoa ja muuta vastaavaa paikkaa, kuten virastoa, toimistoa, liikenneasemaa, kauppakeskusta, liikehuoneistoa tai ravintolaa, joka on yleisön käytettävissä joko jonkin tilaisuuden aikana tai muutoin. Yleisellä paikalla ei tunkeuduta kotirauhan piiriin, joten siltä osin kotirauhan rikkomista koskevat säännökset eivät luonnollisestikaan koske haalarikameralla kuvaamista.

Kotirauhan piirissä, puheena olevan kaltainen haalarikameralla kuvaaminen, lienee melko yksiselitteisesti kiellettyä rikoslain näkökulmasta. Vaikka poliisilla olisikin toimivaltaansa perustuva oikeus mennä kotirauhan piiriin kuuluvalle alueelle, se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että poliisi voisi samalla kuvata tai tallentaa tilanteen. Salakuunteluna kuvaaminen ei välttämättä tulisi rangaistavaksi, mikäli kuvaaja itse osallistuu keskusteluun, jonka tallentaa, mutta oikeudeton kuvaaminen ja kuvan tallentaminen on sen sijaan yksiselitteisesti kotirauhan piirissä salakatseluna kielletty. Hallituksen esityksessä nimenomaisesti todetaan, että katselu tai tallentaminen ei tule hyväksyttäväksi vain siksi, että tallennetuksi tai kuvatuksi tulee vain materiaalia, minkä muutenkin voi silmin nähdä³⁰.

4.3 Tallenteiden säilyttäminen, käsittely, rekisterit ja julkisuus

Henkilötiedolla tarkoitetaan henkilötietolain mukaan kaikenlaisia luonnollista henkilöä taikka hänen ominaisuuksiaan tai elinolosuhteitaan kuvaavia merkintöjä, jotka voidaan tunnistaa häntä tai hänen perhettään tai hänen kanssaan yhteisessä taloudessa eläviä koskeviksi.³¹ Tämä merkitsee lähtökohtaisesti kaikkien luonnolliseen henkilöön liittyvien tietojen kuulumista lain soveltamisalan piiriin.

²⁸ Rikoslaki 24 luku 6 §. Salakatselu. 9.6.2000/531.

²⁹ Järjestyslaki 2 §. Määritelmät. 27.6.2003/612.

³⁰ HE 184/1999 vp, 28.

³¹ Henkilötietolaki 1 luku 3 §. Määritelmät. 22.4.1999/523.

Valokuva, josta henkilö on tunnistettavissa, katsotaan olevan henkilötieto³². Koska videomateriaali, mitä haalarikameralla kuvataan sisältää kuvaa, josta henkilö on tunnistettavissa, voidaan katsoa, että videomateriaali sisältää henkilötietoja³³. Henkilötiedot puolestaan muodostavat henkilörekisterin, mikäli ne ovat käyttötarkoituksensa vuoksi yhteenkuuluvia merkintöjä, joista muodostuu henkilötietoja sisältävä tietojoukko ja niitä käsitellään joko kokonaan tai osittain automaattisen tietojenkäsittelyn avulla tai ne on muuten järjestetty niin, että tiettyä henkilöä koskevat tiedot voidaan löytää helposti ja ilman kohtuuttomia kustannuksia³⁴. Poliisin käyttämän haalarikameran tallennusmateriaalista muodostuu varmastikin henkilötietoja sisältävä tietojoukko. Koska henkilötietoja näin ollen ”kerätään” kuvaamalla haalarikameralla, on kysymys myös henkilötietojen käsittelemisestä. Kysymys siitä, että muodostavatko ne laissa tarkoitetun henkilörekisterin, kun niitä ei varsinaisesti käsitellä automaattisen tietojenkäsittelyn avulla lainkaan, lienee kyseenalainen³⁵.

Haalarikameran käytölle poliisin operatiivisessa toiminnassa saattaa olla haasteita laillisuuden näkökulmasta. Periaatteessa yleisellä paikalla kuvattu materiaali, henkilöitä sisältäessään, muodostuu joukoksi henkilötietoja. Jos henkilötietolain katsotaan koskevan tätä materiaalia, tulisi poliisilla olla jokin henkilötietolaissa määritelty peruste henkilötietojen käsittelyyn. Koska laista ei sellaista voi suoraan johtaa, saattaa tallennetusta materiaalista muodostua laitton henkilörekisteri.

Se miten poliisin tulisi käsitellä henkilötietoja on säädetty laissa. Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa toteaa, että mikäli henkilötiedot muodostavat rekisterin tai jos niiden on tarkoitus muodostaa rekisteri, poliisilaissa tarkoitettujen tehtävien suorittamiseksi tarpeellisten henkilötietojen automaattiseen ja myös muuhun käsittelyyn sovelletaan lakia henkilötietojen käsittelyssä poliisitoimessa³⁶. Siltä osin, kun kyseinen laki ei erikseen säädä käsittelystä, sovelletaan henkilötietolakia ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia³⁷.

³² Hurme 2015. Kannattajien valokuvaaminen ja henkilötietojen käsittely tapahtumissa.

³³ Hallituksen esitys 96/1998 vp, 34 - 35.

³⁴ Hallituksen esitys 96/1998 vp, 35 - 36.

³⁵ Huhtiniemi, 2016.

³⁶ Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa 1 luku 1 §. Lain soveltamisala. 22.8.2003/761.

³⁷ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta. 21.5.1999/621.

Jos kuitenkin päädytään siihen lopputulokseen, että haalarikameralla kuvattu ja tallennettu materiaali muodostaa henkilörekisterin, tulee henkilötietojen käsittelyyn soveltaa henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annettua lakia tai henkilötietolakia. Jos tällainen rekisteri voidaan katsoa henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa tarkoitetuksi poliisin muuksi henkilörekisteriksi, tulee siihen soveltaa kyseistä lakia. Muussa tapauksessa rekisteriin tulisi soveltaa henkilötietolakia

Haalarikameroiden tallenteiden määrittely henkilörekisteriksi toisi tallenteiden käsittelylle, tallentamiselle ja tuhoamiselle aivan uudenlaisia haasteita. Tällainen tulkinta muodostaisi poliisille esimerkiksi velvollisuuden henkilötietolain mukaisen tarkastusoikeuden järjestämiseen. Tarkastusoikeudella tarkoitetaan jokaisen oikeutta tarkastaa mitä häntä koskevia tietoja rekisteriin on tallennettu tai, ettei rekisterissä ole häntä koskevia tietoja³⁸.

Riippuen hieman siitä, minkälaiseksi henkilörekisteriksi tallenteiden muodostama tietojoukko katsottaisiin, niin vähimmilläänkin rekisterin tietoja tulisi säilyttää vuosi³⁹. Tällainen vaatimus digitaalisten videotallenteiden säilyttämisestä vaatisi valtavan tallennuskapasiteetin ja nyt koekäytössä oleva järjestelmä tulisi muuttaa kokonaan vastaamaan tätä vaatimusta. Niin ikään aiemmin mainittu henkilötietolaissa mainittu tarkastusoikeus koskee muutamain poikkeuksin myös poliisin ylläpitämää rekisteriä⁴⁰.

Vaikka haalarikameralla tallennettu videomateriaali sisältäisikään henkilötietoja eikä niistä muodostuisi rekisteriä, tallenteen mahdollista julkisuuskysymystä tulisi kuitenkin pohtia. Julkisuuslaissa asiakirjalla tarkoitetaan kuvallisen ja kirjallisen esityksen lisäksi tiettyä asiaa tai kohdetta koskevaa viestiä, joka muodostuu käyttönsä vuoksi yhteenkuuluvista merkeistä ja joka on selville saatavissa vain äänen- ja kuvantoistolaitteiden, automaattisen tietojenkäsittelyn tai muiden apuvälineiden avulla. Viranomaisen asiakirjalla tarkoitetaan muun muassa viranomaisen hallussa olevaa asiakirjaa, jonka viranomainen tai sen palveluksessa oleva on laatinut. Tällaiseksi ei kuitenkaan lasketa esimerkiksi muistiinpanoja tai luonnoksia.⁴¹

³⁸ Henkilötietolaki 6 luku 26 §. Tarkastusoikeus. 22.4.1999/523.

³⁹ Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa 5 luku 26 §. Tietojen poistaminen muista henkilörekistereistä. 22.8.2003/761.

⁴⁰ Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa 7 luku 44 §. Tarkastusoikeus. 22.8.2003/761.

⁴¹ Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta 1 luku 5 §. Viranomaisen asiakirja. 21.5.1999/621.

Mikäli siis haalarikameralla kuvattu materiaali katsotaan viranomaisen asiakirjaksi, siitä seuraa se, että siitä tulee ennemmin tai myöhemmin julkinen, ellei se sisällä salassa pidettävää tietoa. Tästä taas aiheutuu se, että jokaisella on oikeus saada tieto viranomaisen asiakirjasta, joka on julkinen⁴².

Edellä kuvatun perusteella ei liene aivan väärin todeta, että haalarikameran tallenteen voisi vähimmilläänkin tulkita olevan jonkinlainen viranomaisen asiakirja, jota koskevat Julkisuuslain säännökset. Käytännön tasolla tästä voisi aiheutua ongelmia ainakin esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, joissa tallenne on merkitty säilytettäväksi, mutta ei ole vielä siirretty esitutkinta- tai poliisitutkintamateriaaliksi.

Edellä kuvatut tallenteiden säilyttämiseen, käsittelemiseen, rekistereihin ja julkisuuteen liittyvät lainsäädännölliset ongelmat eivät niinkään koske esitutkintamateriaaliksi merkittyjä tallenteita, koska osana esitutkintamateriaalia, niitä koskevat siitä erikseen säädetyt säännökset. Sen sijaan ongelmatilanteet koskevat tallenteita, jotka eivät sisällä varsinaista esitutkintamateriaalia, mutta ovat merkitty säilytettäväksi jostain muusta syystä. Toisaalta, kaikki tallennettu materiaali säilytetään aikaisemmin mainitun vuorokauden mittainen aika ja siinä suhteessa siihen voi tulla sovellettavaksi Julkisuuslain säännökset.

4.4 Itsekriminointisuoja ja haalarikamerat

Esittelen vielä lyhyesti niin kutsutun itsekriminointisuojan. Aihe pitää käsitellä, koska sitä sivutaan myöhemmin tässä tutkimuksessa tehdyissä haastatteluissa. Asia nousi jopa melko merkittävään asemaan tutkimuksessa ja siitä muodostui haastattelujen analyysivaiheessa oma teemansa.

Esitutkintalaissa esitetään yhtenä sen yleisenä periaatteena itsekriminointisuoja⁴³. Se tarkoittaa sitä, että rikoksesta epäillyllä on oikeus olla myötävaikuttamatta sen rikoksen selvittämiseen, josta häntä epäillään. Näin ollen epäillyn ei tarvitse tunnustaa tekoaan tai muutenkaan auttaa viranomaisia kyseisen rikoksen tutkinnassa.

⁴² Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta 3 luku 9 §. Tiedonsaanti julkisesta asiakirjasta. 21.5.1999/621.

⁴³ Esitutkintalaki 4 luku 3 §. Oikeus olla myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen. 22.7.2011/805.

Aiheesta on ollut puhetta poliisihallinnon sisällä ja tässäkin tutkimuksessa haastateltavat esittivät huolensa siitä, että miten itsekriminointisuoja toteutuu haalarikameralla kuvatessa. Pelkona on, että itsekriminointisuoja jää toteutumatta, jos haalarikameralla on tallennettu jotakin ja tallennetta käytetään myöhemmin esimerkiksi esitutkinnassa sen kuvaajaa vastaan.

4.5 Yhteenveto lainsäädännöstä

Edellä tässä luvussa esitettyjen seikkojen valossa, haalarikameroilla poliisitoiminnan dokumentoimiseen liittyy useita kysymyksiä. Lainsäädäntö itsessään ei anna selvää vastausta siihen, millaisissa tilanteissa ja mitä haalarikameroilla voitaisiin kuvata ja miten tallenteita tulisi käsitellä.

Kuvaaminen erityisesti kotirauhan piiriin kuuluvalla alueella on lainsäädännön näkökulmasta ongelmallista. Myös muuhun kuvaamiseen liittyy haasteita, varsinkin tallennetun materiaalin säilyttämisen ja muun hallinnoinnin osalta. Epäselvä lainsäädäntö pakottaa tekemään tulkintoja ja ohjeistusta on vaikea saada yksiselitteinen ja selkeä. Uudet laitteet ja niiden käyttö kaipaisivat kipeästi lainsäädännöllistä uudistusta, missä koko poliisin dokumentointia koskevat säännökset päivitetäisiin nykyisten vaatimusten mukaisiksi ja jopa mahdollisesti tulevaisuuden vaatimukset huomioon ottaviksi.

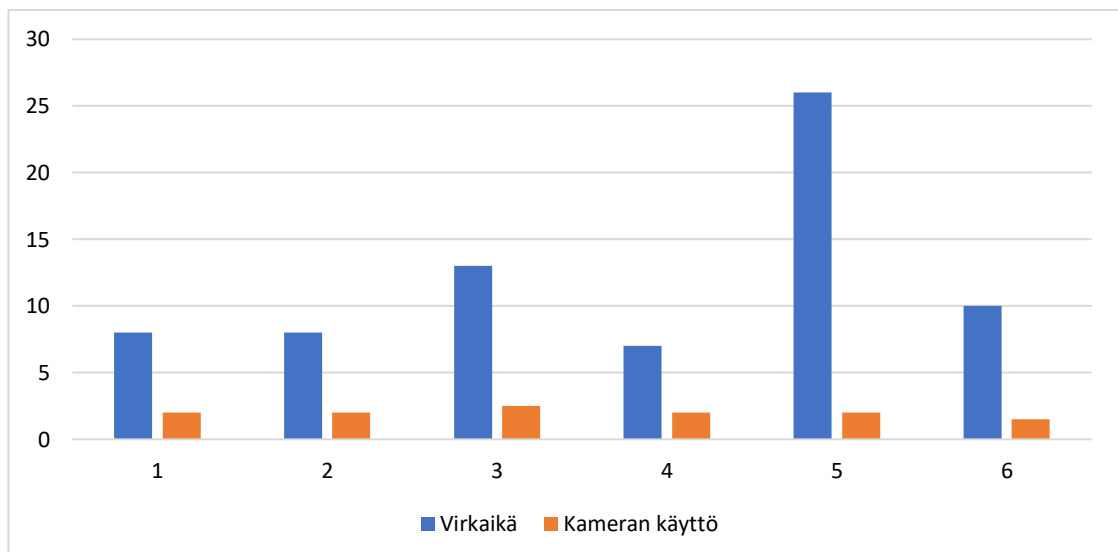
5 HAASTATTELUT TEEMOTTAIN

Tässä tutkimuksessa on haastateltu yhteensä kahdeksaa henkilöä. Kuusi haastattelua oli käyttäjähaastatteluja ja kaksi asiantuntijahaastattelua. Etukäteen haastattelulle oli laadittu tietyt ennalta määritellyt teema-alueet, joiden pohjalta oli laadittu alustavia kysymyksiä. Kaikissa käyttäjähaastatteluissa haastateltaville esitettiin kysymyksiä jokaiselta teema-alueelta, mutta ei välttämättä samassa järjestyksessä. Haastatteluissa esitettiin myös tarkentavia kysymyksiä sekä tarpeen mukaan, kun se tilanteeseen luontevasti sopi ja ohjasi keskustelua oikeaan suuntaan, myös aivan uusia kysymyksiä. Asiantuntijahaastatteluissa käytettiin samoja teema-alueita, mutta kysymykset poikkesivat hieman käyttäjähaastatteluista. Tässä luvussa esitellään haastattelut ja arvioidaan niiden tuloksia.

Käyttäjähaastattelut aloitettiin teema-alueiden ulkopuolelta tiedustelemalla haastateltavilta heidän työkokemuksensa pituutta sekä miten pitkään haastateltavat olivat käyttäneet haalarikameroita. Tarkoituksena oli kartoittaa haastateltavien työkokemuksen laajuutta ja selvittää, että olisiko sillä merkitystä heidän kokemuksiinsa haalarikameroista mahdollisesti havaittujen hyötyjen tai haittojen suhteen. Kaikki haastateltavat olivat käyttäneet kameroita vähintään puolitoista vuotta ja yksi haastateltava oli käyttänyt sitä koekäytön alusta lähtien, kaksi ja puoli vuotta.

Haastateltavat olivat kokeneita poliisin operatiivisessa toiminnassa mukana olleita poliisimiehiä ja heidän kokemuksensa pituus vaihteli seitsemän ja 26 vuoden välillä.

Haastateltujen haalarikameran käytön pituutta suhteessa heidän poliisityökokemuksensa voi kuvata seuraavalla kuvaajalla:

Kuva 1: Haastateltavien virkaikä ja haalarikameran käyttö vuosina

Haastateltavien virkaikä oli keskimäärin 12 vuotta ja haalarikameroita he olivat käyttäneet keskimäärin kaksi vuotta. Vähiten virkaikää omaava haastateltava oli käyttänyt kameraa miltei kolmanneksen urastaan, kun taas pisimmän kokemuksen omaavalla sama suhdeluku oli alle kahdeksan prosenttia. Saattaa olla, että haastatteluiden lopputulokseen vaikuttaa myös se, että osalla haastateltavista oli huomattavasti pidempi kokemus ilman haalarikameroita toimimisesta kuin niiden kanssa työtehtävillä olemisesta.

5.1 Aktiivisuus

Ensimmäisessä teema-alueessa pyritään selvittämään, miten aktiivisesti haastateltavat haalarikameroiden käyttäjät käyttävät kameraa. Käyttämällä tässä on eroteltu haalarikameran mukana pitämisen ja sillä tallentamisen. Samassa yhteydessä oli luonnollista selvittää, minkälaisissa tilanteissa käyttäjät kytkivät kameran tallentamaan ja kuinka paljon he mahdollisesti olivat tallentaneet materiaalia ja kuinka paljon tästä materiaalista oli merkitty säilytettäväksi esimerkiksi esitutkintamateriaaliksi.

Kaikki haastateltavat pyrkivät ottamaan haalarikameran mukaansa jokaisessa työvuorossaan. Mikäli haalarikameraa ei otettu mukaan työvuoroon, syynä oli pääsääntöisesti joko se, että kameroita ei ollut syystä tai toisesta vapaana tai että haastateltava oli unohtanut ottaa kameran mukaansa. Myös kameroiden käytön pilotointivaiheen pitkittymisen koettiin aiheuttavan tietynlaista kiinnostuksen vähenemistä kameroiden käyttämiseen eikä niitä tullut sen vuoksi aina otettua mukaan. Yksi haastateltavista ei ollut käyttänyt kameraa viimeisen noin kuukauden ajanjaksolla, koska hän ei ollut siirtänyt kameran virka-asuun liittävä kiinnikettä nykyiseen virka-asuunsa.

Haastateltavat kaikki pyrkivät käyttämään haalarikameroita säännönmukaisesti työvuoroissaan. Tämän toteutumista on kuitenkin estänyt muutama seikka. Haastatteluista kävi ilmi, että laitteiden kestävyys ei koeta olevan tarpeellisella tasolla. Kameroiden korjausaste on korkea, yhden haastateltavan mukaan lähes 80 prosenttia ja toisen mukaan yhdellä kenttäjohtoalueella ei ollut ehjiä kameroita käytössä lainkaan haastatteluhetkellä. Myös pilotointivaiheen jatkaminen ja epätietoisuus haalarikameroiden tulevasta roolista on vähentänyt innokkuutta kameroiden mukana kantamiseen eikä niissä ole enää alun ”uutuuden viehätystä”.

Koska haalarikameroiden käyttöaktiivisuutta ei tilastoida mitenkään, haastateltavien oli vaikea arvioida tallennetun materiaalin määrää. Arviot perustuvat käyttäjien omiin arvioihin ja ne vaihtelivat muutamasta tunnista sataan tuntiin. Tämä arvio käsitti koko tallennetun

materiaalin määrän siltä ajalta, kun haalarikamera on käyttäjällä ollut käytössään. Kaikki haastateltavat yhtä lukuun ottamatta kertoivat tallentavansa jotain lähes joka työvuorossa. Kaksi aktiivisinta käyttäjää kertoi tallentavansa jopa puolet hälytystehtävistään tai noin kymmenen tallennetta työvuorossaan. Tallennuksien pituudet vaihtelivat muutamista minuuteista kymmeneen minuutteihin. Tyypillisimmiksi tallennustilanteiksi mainittiin ajoneuvojen pysäytys -tehtävät, kotihälytystehtävät ja tehtävät, jotka alkutiedoiltaan viittasivat siihen, että poliisi voisi kohdata vastarintaa tai joutua käyttämään voimakeinoja sekä tehtävät, joilla kohdattiin jollakin tavalla hankala asiakas. Joukkojenhallintatehtävillä haalarikameralla on voitu tallentaa jopa useampi tunti kerrallaan. Haalarikameroiden käyttäjien mukaan tallennus aloitettiin usein jo tehtäväpaikalle saapuessa, ikään kuin varmuuden vuoksi ja lopetettiin, jos havaittiin, että tallentamiselle ei ole tarvetta. Muutama haalarikameran käyttäjä mainitsi, että käyttää kameraa hyödykseen muistiinpanovälineenä ja tallentaa esimerkiksi alustavat puhutukset tehtäväpaikoilla säästääkseen aikaa ja tehostaakseen prosessia. Näin toimimalla, on helppo jälkikäteen tallennetta purkamalla kirjata alustavassa puhuttelussa ilmenneet seikat esimerkiksi rikosilmoitukseen. Myös kirjaamistarkkuus paranee, kun ei tarvitse olla ainoastaan muistinsa ja muistiinpanojensa varassa, vaan voi tarkastaa tallenteelta mitä sanatarkasti tehtäväpaikalla sanottiin.

Varsinaisesti säilytettäväksi, rikos- tai sekalaisilmoituksiin liittyväksi, materiaaliksi käyttäjät arvioivat merkinneensä tyypillisesti muutaman kymmentä tallennetta. Suurimmillaan luku arvioitiin 50-60 tallenteeksi ja pienimmillään vain muutamiksi tallenteiksi.

Poliisihallituksen ylikomisario Sami Hätösen mukaan kameran käytöstä ei ole olemassa systemaattista tilastotietoa. Haalarikameroiden käytön laajuus näyttäisi kuitenkin olevan luultua vähäisempää. Saattaa olla, että kameran käyttäjä kantaa kameraa mukanaan koko työvuoron kytkemättä sitä tallennustilaan laisinkaan tai sitten kuvataan sellaista materiaalia, mitä ei hyödynnetä mitenkään, vaan se tuhoutuu automaattisesti järjestelmästä. Syynä tähän saattaa olla puutteellinen ohjeistus ja se, että käyttäjällä ei ole tarpeeksi tietämystä siitä, milloin saa kuvata ja milloin ei. On myös mahdollista, että käyttäjät ajattelevat liiaksi poliisiorganisaation tai itsensä saamaa hyötyä tallennetusta materiaalista ja tässä on vaarana se, että objektiviteettiperiaate ei toteudu. Toisin sanoen, tallennettua materiaalia ei merkitä säilytettäväksi, koska ei nähdä sillä olevan hyötyä esimerkiksi rikoksesta epäillyn

syyllisyyden osoittamiseksi ja tällöin samalla ehkä unohtuu, että myös syyttömyyttä tukeva näyttö on yhtä tärkeää.⁴⁴

Ylikomisario Jussi Huhtela Helsingin poliisilaitokselta kertoi, että käytettävissä ei ole tarkkaa tietoa haalarikameroiden käyttötunneista eikä varsinaisia tilastoja ole laadittu käytön tai käyttöaktiivisuuden osalta. Poliisilaitoksessa tarkastettiin kuitenkin tallenteiden säilytystilannetta keväällä 2018 ja tuolloin käyttäjien erikseen säilytettäväksi merkitsemiä tallenteita oli noin 200 kappaletta. Tarkastus tehtiin Helsingin poliisilaitoksen eteläisen ja pohjoisen kenttäjohtoalueen sekä YJT-Pro -ryhmän käytössä olevien haalarikameroiden säilytettäväksi merkityistä tallenteista. Nämä laitteet kattavat noin kaksi kolmannesta käytössä olevista laitteista. Oletuksena on, että itäisellä kenttäjohtoalueella käytössä olevien haalarikameroiden säilytettäväksi merkityistä tallenteista löytyy suurin piirtein samanlainen määrä materiaalia.⁴⁵

5.2 Käyttäytyminen

Toisessa teema-alueessa käsitellään haastateltavien kokemuksia haalarikameran ja käyttäytymisen välistä suhdetta. Yleisenä oletuksena on se, että haalarikameroiden käyttö vaikuttaa sekä sitä käyttävän poliisimiehen käyttäytymiseen että kuvaamisen kohteena olevaan henkilöön⁴⁶. Samalla teemassa yhdistyy tutkimusongelman kolme alakysymystä; onko jo pelkästään kameran esillä oleminen vaikuttanut toimenpiteiden kohteina olevien tai muiden ihmisten toimintaan, onko havaittavissa eroja mahdollisen kuvaamisen tai kuvaamatta olemisen ja niiden vaikutusten välillä suhteessa ihmisten käyttäytymiseen ja ovatko käyttäjät itse muuttaneet omaa käyttäytymistään sen mukaan kuvaavatko he kameralla vai eivät.

Haastatelluista haalarikameran käyttäjistä puolet kertoi kiinnittävänsä huomiota kameran asetuksiin siltä osin, että näkykö kamerasta ulospäin tallentaako se vai ei. Tällä seikalla lienee merkitystä asiaan, koska kameran ollessa tilassa, jossa se ei ulospäin näytä millään tavalla onko tallennus päällä, ei kuvaamisen kohde voi tietää, että hänen toimintansa tallentuu kameran kuvaamalle materiaalille. Toisaalta, kuten eräs haastateltavista totesi, poliisin virkapuvussa on paljon kaikenlaisia työvälineitä eikä kamera pienen kokonsa ja

⁴⁴ Hätönen 2018.

⁴⁵ Huhtela 2018.

⁴⁶ Coppock ym. 2017, 4.

tumman värityksensä vuoksi välttämättä erityisesti tule huomatuksi. Toinen puoli haastateltavista ei pitänyt kameran asetuksia merkityksellisinä eikä erityisesti tarkastanut ennen käyttöön ottoa minkälaiset säädöt kameraan oli asetettu.

Pääsääntöisesti haastateltavat olivat sitä mieltä, että haalarikameran käyttö ei vaikuttanut heidän omaansa tai esimerkiksi työparin käyttäytymiseen. Koekäytön alkuvaiheessa oli kamera saattanut vaikuttaa omaan käyttäytymiseen, mutta käytön jatkuessa kameraa ei enää tietoisesti ajatellut eikä se vaikuttanut kenenkään käyttäytymiseen. Haastateltavat olivat sitä mieltä, että heidän oma ja poliisin käyttäytyminen yleensäkin on sellaisella tasolla, ettei sitä tarvitse muuttaa haalarikameran käytön vuoksi. Ainut käyttäytymiseen liittyvä asia, mikä nousi esiin, oli se, että kameralla tallentaminen oli muutamien kohdalla saattanut vaikuttaa kielenkäyttöön. Joissain tapauksissa haastateltava kertoi jopa käyttäneensä erityisen hankalassa tilanteessa korostetun asiallista kieltä, koska tiesi itse tallentavansa tilannetta haalarikameralla ja ajatteli sen kuulostavan paremmalta, mikäli tallennetta myöhemmin tarkasteltaisiin esimerkiksi rikosprosessin yhteydessä. Kukaan haastateltavista ei mielestään muuttanut tai muokannut toimintatapojaan tai -mallejaan millään lailla haalarikameran vuoksi. Haastateltavat tiedostivat myös sen, että nykyisessä toimintaympäristössä poliisin toimintaa kuvataan useasti muutenkin. Ihmisillä on miltei aina mukanaan matkapuhelin, jolla pystyy kuvaamaan korkealuokkaista videomateriaalia ja koska poliisin toiminta on monesta mielenkiintoista, he myös kuvaavat toimintaa. Myös erilaiset valvontakamerat kaupunkiympäristössä tallentavat poliisin toimintaa eri paikoissa. Tämän arveltiin vaikuttavan jossain määrin siihen, että haalarikameroiden vuoksi omaa käyttäytymistä ei enää tarvinnut muuttaa, koska muutos, jos sellaiselle oli ollut tarvetta, oli tapahtunut jo aikaisemmin.

Käsitys siitä, miten haastateltavat olivat kokeneet haalarikameroiden vaikutuksen muiden ihmisten käyttäytymiseen, vaihteli. Kaikilla haastateltavilla oli kokemuksia siitä, että haalarikameran mukana olo tai sillä tallentaminen oli vaikuttanut jollain lailla esimerkiksi toimenpiteiden kohteena olleen henkilön käyttäytymiseen. Kaikki haastateltavat olivat kokeneet tilanteen tai tilanteita, jossa haalarikameralla oli ollut rauhoittava tai muuten haastateltavan mielestä positiivinen vaikutus kuvaamisen kohteena olevaan henkilöön. Yhtä lukuun ottamatta, jokainen haastateltava kuitenkin kertoi, että kyseessä oli vain muutamat yksittäistapaukset ja niissä oli saattanut vaikuttaa myös se, että haalarikameralla tallentamisesta oli erikseen ilmoitettu. Kaikki muut haastateltavat paitsi yksi, olivat sitä mieltä, että tällaiset tapaukset olivat kuitenkin verrattain harvinaisia tapauksia eikä kameralla yleensä ollut mitään vaikutusta kohdehenkilön tai -henkilöiden käyttäytymiseen.

Yksi haastateltavista oli kokenut haalarikameran vaikutuksen kohdehenkilön käyttäytymiseen myös negatiivisena niin, että se oli provosoinut tätä aggressiivisempaan käyttäytymiseen. Yksi haastateltavista, oli sitä mieltä, että haalarikameralla on positiivinen vaikutus ihmisten käyttäytymiseen päivittäin ja että se helpottaa jokapäiväistä työn tekemistä. Tämän haastateltavan mukaan kameran mukana olo vaikuttaa jokaisen asiakkaan käyttäytymiseen ja hänen mielestään juuri siinä on haalarikameran suurin hyöty. Erityisesti haastateltava kertoi tapauksista, joissa poliisia tai poliisin toimintaa oli kuvattu provosointimielessä. Tällaisissa tapauksissa, haastateltavan mukaan, on todella suuri vaikutus sillä, että poliisilla on haalarikamera. Mainitun laisissa tapauksissa haastateltava kertoi haalarikameran tallennuksen kohteena olevien ihmisten käytöksen muuttumisesta lähes poikkeuksetta ja usein tällaiset henkilöt olivat myös lopettaneet oman, haastateltavan näkemyksen mukaan, provosointimielessä tapahtuneen kuvaamisensa.

Helsingin poliisilaitoksen ylikomisario Jussi Huhtelan mukaan Britanniassa, jossa on käytetty paljon haalarikameroita, puhutaan kameroiden psykologisesta vaikutuksesta. Tällä tarkoitetaan sitä, että ihmiset käyttäytyvät eri tavalla, kun heitä kuvataan. Britanniassa esimerkiksi poliisien vastustamiset ovat vähentyneet paljon. Huhtelan mukaan Suomessa vastustamisia ei ole vastaavassa määrin kuin Britanniassa, mutta pitää hyvänä, jos haalarikameroiden avulla määrää myös Suomessa saadaan pienennettyä. Suurin osa poliisimiehistä näkee haalarikameroiden käytön vaikutuksen omaan käyttäytymiseensä niin, että jos sen vuoksi pitää muuttaa omia toimintatapojaan, on varmastikin syytä tarkastella kriittisesti niitä haalarikameroista riippumatta.⁴⁷

5.3 Väkivallan kohtaaminen

Tämän teeman käsittelyllä pyrin selvittämään, ovatko mahdolliset virkamiesten vastustamiset tai väkivaltaiset vastustamiset vähentyneet. Tähän kysymykseen sinällään, numeraalinen vastaus olisi mahdollista saada tilastollisella tutkimuksella. Haalarikameroiden vaikutusta tähän kysymykseen taas on tilastollisesti mahdoton tutkia jo aiemminkin mainittujen syiden vuoksi. Tapahtuneista virkamiehen vastustamisista tai väkivaltaisista vastustamisista kirjatuista rikosilmoituksista ei käy ilmi, onko rikoksen kohteena olleella poliisimiehellä ollut käytössään haalarikamera. Kameroiden mahdollisen ennalta estävän vaikutuksen tilastollinen tutkiminen lienee myös vaikeaa, ellei mahdotonta.

⁴⁷ Huhtela 2018.

Olisi hyvin haasteellista laatia tilastollista tutkimusta jostain, jota ei ole tapahtunut. Sen vuoksi tässä osiossa keskityttiin haastateltavien omakohtaisiin kokemuksiin siitä, miten he itse ovat kokeneet haalarikameroiden vaikuttavuuden tilanteissa, joissa olisi mahdollisesti ollut läsnä väkivallan uhka.

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että haalarikameran käytöllä ei ole ollut vaikutusta poliisiin kohdistettuun väkivaltaan. Kukaan ei kokenut, että virkamiehen vastustamiset tai virkamiehen väkivaltaiset vastustamiset olisivat vähentyneet haalarikameroiden käytön myötä. Miltei kaikki haastateltavat toivat ilmi, että heidän mielestään kameralla tai tallentamisella ei ollut vaikutusta kohdehenkilön toimintaan, mikäli tämä oli tarpeeksi motivoitunut, aggressiivinen tai jos tämä oli, kuten yleensä on, päihteiden vaikutuksen alaisena. Päihteiden ja aggressiivisuuden vaikutuksen arveltiin johtuvan joko siitä, että kyseisessä mielentilassa kohdehenkilöä ei enää kiinnosta kuvataanko häntä vai ei tai sitten siitä, että varsinkin päihteet aiheuttavat havainnointikyvyn laskua eikä kohdehenkilö siten edes huomannut koko kameraa.

Yksi haastateltavista arveli, että kameralla voisi kuitenkin olla vaikutusta myös tällaisten ihmisten käyttäytymiseen, mutta hän ei itse ollut havainnut tällaista varmuudella tapahtuneeksi. Muutaman kerran kohdehenkilöt olivat havainneet kameran eikä tilanne ollut edennyt väkivaltaiseksi poliisia kohtaan, mutta haastateltavan mielestä tilanteet olivat olleet sellaisia, että ne eivät välttämättä ilman kameran läsnäoloakaan olisi sellaisiksi muodostuneet.

Myös ylikomisario Sami Hätönen Poliisihallituksesta on sitä mieltä, että ennalta estävyyttä on vaikea mitata, koska kyseessä on haalarikameran käyttäjän subjektiivinen mielipide siitä, että jossakin tilanteessa se on saattanut vaikuttaa niin, että esimerkiksi virkamiehen väkivaltainen vastustaminen on jäänyt tapahtumatta.⁴⁸

5.4 Hyödyntäminen

Haalarikameroiden tallenteiden hyödyntäminen nousi esiin haastatteluissa monella eri tavalla. Haastatellut kameroiden käyttäjät eivät usein tiedä, mitä säilytettäväksi merkityille tallenteille tapahtuu niiden poliisiverkkoon siirtämisen jälkeen. Usein tallenteen kuvannut

⁴⁸ Hätönen 2018.

haalarikameran käyttäjä tulee tietoiseksi sen todistearvosta vain siinä tapauksessa, että häneen itseensä on kohdistunut jonkinlainen väite rikosepäilystä tai valitus.

Haastatelluista haalarikameran käyttäjistä ainoastaan kahdella oli selviä esimerkkejä siitä, että kameratallenteen todisteeksi merkitystä videoleikkeestä oli ollut konkreettista hyötyä esitutkinnassa ja myöhemmin jopa asian pääkäsittelyssä käräjäoikeudessa. Kaikki haastateltavat olivat merkinneet tallenteita todisteiksi esitutkintaa varten, mutta muut eivät osanneet varmuudella sanoa oliko niistä ollut rikoksen tutkinnassa hyötyä vai ei. Yksi haastateltava kertoi, ettei todisteeksi merkitystä tallenteen osalta pysty ennalta arvioimaan onko siitä hyötyä vai ei. Hänen kokemuksensa mukaan oli käynyt niin, että vaikka tallenne oli olemassa ja merkitty todisteeksi, niin se ei ainakaan ollut riittävä sellaisenaan, koska videoleikkeen tallentajakin kuultiin myöhemmin esitutkinnassa. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että tallenteita varmastikin hyödynnetään esitutkinnassa, mutta muilla kuin kahdella ei ollut omakohtaista kokemusta siitä, että juuri heidän kuvaamaansa ja tallenteeksi merkittyä videoleikettä olisi todisteena käytetty.

Kolme haastateltua kertoi, että haalarikameralla kuvatusta tallenteesta on ollut jälkikäteen hyötyä heille sellaisissa tapauksissa, mistä heidän toiminnastaan on esitetty jälkikäteen joku perätön väite. Kaikkien näiden kolmen haastateltavan osalta oli aloitettu esiselvitys sen osalta, että oliko heitä mahdollisesti syytä epäillä syyllistyneiksi johonkin rikokseen tai muutoin epäasialliseen toimintaan. Kaikki tapaukset oli saatu selvitettyä ja perättömät väitteet kumottua kameratallenteen avulla, kun ne oli esitetty joko omille esimiehille tai Valtakunnansyyttäjänvirastolle, joka näissä tapauksissa usein ottaa selvitysvastuun. Yksi haastateltavista kertoi, että hänen tapauksessaan tällainen perätön väite oli edennyt syyttäjälle ja hänen toimitettuaan kameratallenteen, asia selvisi vain puolessa tunnissa.

Kaikki haastateltavat olivat merkinneet kameratallenteitaan säilytettäväksi todisteina. Neljä kuudesta käytti haalarikameraa myös ikään kuin muistiinpanovälineenä kuvaten asianosaisten ja todistajien puhutuksia, jotta voivat tarvittaessa jälkikäteen varmentaa mitä nämä olivat sanoneet.

Myös ylikomisario Jussi Huhtela Helsingin poliisilaitokselta nostaa esiin kameroiden tallenteiden hyödyntämisen poliisin toimintaan kohdistuneiden väitteiden kumoamiseksi. Hänen mukaansa väitteitä on saatu kumottua nopeastikin, kun Valtakunnansyyttäjänvirasto on saanut poliisilta tallenteen tapahtumaan liittyen. Poliisiin kohdistuneiden vastustamisten ja väkivaltaisten vastustamien todistaminen on myös helpottunut. Aikaisemmin usein oli kyse sana vastaan sanaa -tilanteesta, mutta nykyään niistä on mahdollista saada tallenne,

joka todistaa tilanteen. Lisäksi Huhtela nostaa esiin tapauksen, jossa poliisin haalarikameralla tallentama ja sittemmin todisteeksi merkitty tallenne päätyi televisio-ohjelmaan. Huhtelan käsityksen mukaan tapauksen esitutkinnassa tallenteesta oli hyötyä, mutta samalla hän piti valitettavana, että kyseinen tallenne tuli julkiseksi, koska ihmisten yksityisyyden suoja vaarantui sen julkisella esittämisellä. Ylipäänsä haalarikameroiden tallenteista on hyötyä Huhtelan mukaan rikostutkinnassa, varsinkin epäselvissä tapauksissa ja alustavissa puhutuksissa.⁴⁹

Ylikomisario Sami Hätönen Poliisihallituksesta toteaa, että haalarikameroiden käytöstä ei ole tilastotietoa käyttökertojen tai esitutkintaan edenneiden tapausten osalta. Tällainen tieto olisi kuitenkin arvokasta.⁵⁰

5.5 Hyödyt ja haitat

Haastatteluissa nousi selkeästi esille, että haastateltavien mielestä haalarikameroissa on sekä hyötyjä että haittoja. Kaikki haastateltavat pitivät kameroita sinällään hyvinä työvälineinä eivätkä löytäneet periaatteellisella tasolla huonoja asioita. Kaiken kaikkiaan, kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että haalarikamerat ovat hyödyllisiä laitteita.

Suurimmaksi haalarikameroiden hyödyksi haastattelujen perusteella nousi poliisimiehen oikeusturva ja poliisiin kohdistuvien perättömien väitteiden kumoaminen. Usealla haastateltavalla oli omakohtaista kokemusta tällaisista tilanteista ja kameralla niiden tallentaminen oli koettu hyödylliseksi väitteiden kumoamisessa ja sen todistamisessa, että mitä oli tapahtunut.

Toinen seikka, minkä haastateltavat olivat kokeneet hyödylliseksi, oli tilanteiden, tapahtumien, tapahtumapaikkojen, asianosaisten ja todistajien puhutusten sekä todisteiden dokumentointi. Yksi haastateltavista oli sitä mieltä, että haalarikameralla kuvattu ja tallennettu materiaali on kerta kaikkiaan niin kiistatonta, että samanlaiseen kuvaukseen tapahtumista ei pysty muilla keinoin. Kaksi haastateltavaa toi esiin seikan, että kun kamera tallentaa, niin vaikka kuvan laatu olisikin heikko, esimerkiksi valaistusolosuhteiden vuoksi, kamera tallentaa kuitenkin yhä ääntä, mikä voi olla myös tärkeää. Kameralaitteen laajakulmaobjektiivin koettiin hyväksi ja tarpeelliseksi, koska jälkikäteenkin tallenteista voi

⁴⁹ Huhtela 2018.

⁵⁰ Hätönen 2018.

sen ansiosta huomata jotakin, mitä paikan päällä ei itse ollut huomannut. Myös rikospaikan dokumentointiin haalarikameran oli koettu olevan hyvä laite, koska sellaisissa tilanteissa kamera on usein tallentamassa jo paikalle saavuttaessa ja jälkikäteen tallenteesta pystytään näkemään miten asiat ja olosuhteet rikospaikalla olivat, kun poliisi saapui paikalle. Kaksi haastateltavaa piti hyvänä haalarikameran rauhoittavaa vaikutusta ihmisiin, mutta toisaalta muut eivät olleet havainneet tällaista vaikutusta eivätkä tuoneet asiaa esiin tai jopa erikseen mainitsivat, etteivät nähneet kameroilla olevan ennalta estävää vaikutusta.

Haalarikameroiden huonoina puolina haastateltavat mainitsivat niiden käyttövarmuuden ja kestävyuden. Haastattelut tehtiin muutaman viikon aikana kesällä 2018 ja tuolloin vaikutti siltä, että suuri osa kameroista oli epäkunnossa tai korjattavina. Haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että kyseessä ei ollut tilapäinen ongelma vaan, että kameralaitteiden korjausaste on yleensäkin melko korkea. Erään haastatellun mukaan kameralaitteiden korjaukset tehdään ulkomailla ja niihin kuluu yleensä pitkä aika. Yksi haastateltu kertoi tapauksista, joissa oli käynyt niin, että kun kameralla oli tallennettu, niin jälkikäteen oli havaittu, että se ei ollut tallentanut mitään.

Puolet haastatelluista piti kameran käyttämistä suojavaikojen kanssa hankalana tai jopa mahdottomana. Heidän mukaansa kameraa ei pysty kiinnittämään taktiseen suojaliiviin tai luotisuojakilpeen. Yksi haastatelluista piti haalarikameran huonoa puolena sitä, että se saattaa provosoida asiakkaita.

Muutama haastateltu piti kameran teknistä käyttöliittymää ja tallenteiden purkamista hankalina. Heidän mielestään tallenteiden purkaminen vie liaksi aikaa ja on liian monimutkaista. Ainakin toisella tämä oli vaikuttanut siihen, miten paljon hän tallentamaansa materiaalia merkitsee jatkohyödynnettäväksi. Osa haastateltavista piti tallenteiden suhteellisen lyhyttä 24 tunnin mittaista automaattista säilytysaikaa liian lyhyenä, mutta toisaalta osa haastateltavista ei nähnyt siinä ongelmaa.

Kaikki haastatellut olivat huolissaan haalarikameroiden käytön lainsäädännöllisistä ongelmista sekä tulevaisuuden näkymistä varsinkin tallenteiden hallintaan liittyvissä asioissa. Myös haalarikameroiden käytöstä saadut ohjeet koettiin riittämättömiksi ja epäselviksi. Näitä asioita käsittelen seuraavassa osiossa tarkemmin.

Helsingin poliisilaitoksen ylikomisario Jussi Huhtela pitää haalarikameroita hyödyllisinä. Huhtelan mukaan poliisin on syytä pysyä kehityksen etulinjassa ja käyttää hyväkseen uusia teknologioita. Haalarikameroiden hyödyistä hän mainitsee psykologisen vaikutuksen

kuvaamisen kohteena olevaan ihmiseen, millä on vaikutus tämän käyttäytymiseen. Myös se, että kameroilla saadaan tallennettua tapauksia, on hyvä asia. Kameroiden tallenteet vähentävät mahdollisuutta siihen, että tapahtumasta on todisteena vain jonkun lausuma. Huhtelan mukaan myös poliisin toimintaan kohdistuneiden perättömien väitteiden tutkinta on helpottunut ja nopeutunut niissä tapauksissa, joissa tilanteesta on ollut saatavilla haalarikameralla kuvattu tallenne. Haalarikameroilla kuvattujen tallenteiden säilytysaika on Huhtelan mukaan ongelmallinen ja se pitäisi voida olla pidempi.⁵¹

Ylikomisario Sami Hätönen Poliisihallituksesta näkee kameroiden hyödyt moninaisina. Käytössä olevan tiedon perusteella hyödyt ovat kiistattomia ja niiden perusteella tehtiin päätös siitä, että kamerat otetaan valtakunnalliseen käyttöön. Osa hyödyistä on mitattavissa, mutta osa ei. Hätösen mukaan tärkeimmät hyödyt, mitä haalarikameroista saadaan ovat ennalta estävyys ja työturvallisuuden edistäminen. Haalarikameroiden käyttö vähentää poliisiin kohdistuvia väkivallantekoja sekä perättömiä väitteitä poliisin toiminnasta. Kameroiden käyttö lisää myös tuottavuutta, koska kameroilla voidaan tallentaa esimerkiksi asianosaisten ja todistajien alustavia puhutuksia, jolloin muistilehtiön kirjoittamisen tarve vähenee ja työturvallisuus paranee, kun poliisimiehen kädet jäävät vapaiksi tekemään jotain muuta kirjoittamisen sijata. Samalla tästä saadaan materiaalia esitutkintaa varten, mikä vaikuttaa sen objektiiviseen toimittamiseen ja edistää sen suorittamista, syyteharkintaa sekä tuomioistuinkäsittelyä. Tällä taas on positiivinen vaikutus sekä poliisin että kansalaisten osalta. Haalarikameroilla kuvatusta materiaalista voidaan saada myös aineistoa koulutusta varten ja koulutukselliset näkökohdat voidaan lukea yhdeksi haalarikameroiden käytön hyödyksi. Myös Hätönen näkee haalarikameroiden käytössä lainsäädännöllisiä ongelmia.⁵²

5.6 Laki ja ohjeet

Haastatteluissa nousi voimakkaasti esiin lainsäädännön ja ohjeistuksen puutteellisuudet ja tulkinnanvaraisuudet. Ongelmakohdiksi mainittiin muun muassa tallenteiden säilyttämisaikoihin liittyvät ongelmallisuudet, haalarikameralla tallentamisen rajoitukset, tallenteiden todisteiksi merkitsemiset sekä poliisimiesten itsekriminointisuoja.

Lainsäädäntö ja kameroiden käytöstä annettu ohjeistus oli haastateltavien mukaan epäselvää. Laki ei yksiselitteisesti määrittele millaisissa tilanteissa ja missä paikoissa

⁵¹ Huhtela 2018.

⁵² Hätönen 2018.

haalarikameralla saadaan kuvata. Käytöstä annettu ohjeistus ei poista tätä ongelmaa ja haastatellut toivoivatkin parempaa ohjeistusta. Riskinä haastattelujen mukaan on se, että jos ei ole yksiselitteisesti määritelty, millaisissa tilanteissa kuvaaminen on sallittua ja millaisissa se ei ole sallittua, niin kameran käyttäjät eivät kuvaa sillä. Myös se, että säilytettäväksi merkitty materiaali tulee liittää johonkin rikosilmoitukseen tai sekalaisilmoitukseen, koettiin hankalaksi. Haastatteluissa esitettiin, että ohjeistusta voisi tältä osin muuttaa niin, että ainakin kaikki hälytystehtäviin liittyvä materiaali voitaisiin säilyttää.

Tallenteiden hallinnointi huoletti haastateltuja. Kaikki olivat sitä mieltä, että niin kameralla kuvaaminen kuin kuvaamisen tuloksena syntyneiden tallenteiden hallinnointi ja niiden säilytettäväksi merkitseminen tulee pitää tulevaisuudessakin olla kameran loppukäyttäjän vastuulla ja hänen itsensä hallinnoimaa. Tulevaisuuden visioihin, joissa haalarikameralla tallentamista voisi hallinnoida joku muu esimerkiksi etäyhteydellä tai joissa tallennettava materiaali siirtyy suoraan langattomasti pilvipalvelimelle, haastateltavat suhtautuivat hyvin kielteisesti. Tätä asiaa pidettiin niin tärkeänä, että useat haastatellut haalarikameran käyttäjät sanoivat lopettavansa sen käyttämisen, mikäli tallenteiden hallinnoinnista vastaa joku muu kuin hän itse.

Myös julkisuuskysymykset olivat esillä haastatteluissa. Ei ole täysin selvää missä olosuhteissa kameralla tallennetusta materiaalista tulee julkista ja miten se voi löytää tiensä julkisuuteen. Tämän vuoksi myös rikostutkinnassa työskentelevälle henkilöstölle tulisi järjestää koulutusta ja lisätä tietoisuutta haalarikameroiden tallenteista. Varsinkin tutkinnanjohtajille, jotka ovat tiedotusvastuussa rikosasioista, tulisi antaa koulutusta siitä, että milloin haalarikameran tallenteen voi antaa esimerkiksi tiedotusvälineille.

Poliisimiesten itsekriminointisuoja käsiteltiin jokaisessa haastattelussa. Haastateltujen haalarikameroiden käyttäjien näkemykset itsekriminointisuojusta kytkeytyvät läheisesti tallenteiden ja itse kuvaamisen hallinnoimiseen. Kameran käyttäjällä tulee olla mahdollisuus päättää tallentamisesta itse. Samaten, käyttäjän pitää voida pystyä määrittelemään mitkä tallenteet hän merkitsee säilytettäväksi ja mitkä tuhoutuvat automaattisesti. Haastatellut olivat verrattain tyytyväisiä nykytilanteeseen eikä kukaan pitänyt itsekriminointisuoja ongelmana tällä hetkellä. Tulevaisuudesta oltiin huolissaan juuri edellä mainitun tallenteiden hallinnoinnin osalta ja esimerkiksi tulevaisuudessa ei haluttu kameralaitteita, jotka kuvaisivat koko ajan. Toisaalta, haastatteluista kävi ilmi, että nyt jo on olemassa ainakin yksi tapaus, jossa haalarikamera sellaisenaan oli otettu rikostutkijoiden hallintaan jo rikospaikalla

eikä käyttäjällä näin ollut enää tosiasiallista hallinnointimahdollisuutta kuvaamaansa materiaaliin.

Ylikomisario Jussi Huhtela Helsingin poliisista piti ohjeistusta tallenteiden 24:n tunnin säilyttämisestä ongelmallisena. Ongelmaa ei ole, kun tallenne on liitetty rikosasian esitutkintaan, koska silloin tallenteen säilytysaika määräytyy rikosnimikkeen ja sen vanhentumisen mukaan. Huhtelan mukaan tallenteiden, joita ei merkitä säilytettäväksi 24:n tunnin säilyttämisaika on poliisin oma tulkinta lainsäädännöstä ja sitä olisi hyvä tarkastella uudelleen. Pidemmällä säilytysajalla voisi olla hyötyä esimerkiksi kanteluasioiden ratkaisuisissa. Hyvänä säilytysaikana Huhtela pitää vähintään 96:n tunnin mittaista aikaa. Helsingin poliisilaitos on saanut jonkun verran kyselyitä, että minä vuoksi tallennusaika on niin lyhyt, kun myös kansalainen voisi saada hyötyä pidemmästä tallennusajasta. Vaikuttaakin siltä, että pidempi säilytysaika on sekä poliisin että kansalaisten yhteinen toive.⁵³

Poliisin toiminnan tulee olla läpinäkyvää ja sen pitää kestää tarkastelua. Suurin osa poliisimiehistä ajattelee niin, että jos haalarikameraa ei voi käyttää omien toimintatapojensa vuoksi, on tarkasteltava toimintatapojaan eikä niinkään olla huolissaan kameratallennuksesta. Huhtela ei näe itsekriminointisuoja ongelmana, vaikka siitä haalarikameroiden käyttöönoton yhteydessä keskustelua syntyikin. Pikemminkin haalarikameroista on saatu positiivista palautetta kuin ongelmia itsekriminointisuojusta.⁵⁴

Ylikomisario Sami Hätönen poliisihallituksesta näkee haalarikameroiden osalta ongelmalliseksi sekä vanhentuneen lainsäädännön että puutteellisen ohjeistuksen. Poliisin dokumentointia ja tallenteiden käsittelemistä koskeva lainsäädäntö ei kohtaa uusien työvälineiden eikä nykyvaatimuksien kanssa ja on siten pahasti vanhentunut. Nykytilanteen kanssa pystytään elämään, mutta sen johdosta on paljon harmaata aluetta ja joudutaan tekemään tulkintaa. Yksittäisellä poliisimiehellä on paljon vastuuta, koska lainsäädäntö on vanhentunut. Tarvittaisiin kokonaisuudistus, missä dokumentaatiota ja tallenteita käsittelevä lainsäädäntö olisi tehty selkeäksi, jotta olisi helppo arvioida toimenpiteiden

⁵³ Huhtela 2018.

⁵⁴ Huhtela 2018.

lainmukaisuutta. Jos tällainen uudistus saadaan, ei ole enää tarvetta tulkinnalle ja tarkentavalle ohjeistukselle.⁵⁵

Hätösen mukaan kattava ohjeistus haalarikameroiden käytöstä on tekeillä. Ohjeistuksen lisäksi laaditaan koulutusmateriaali ja järjestetään koulutusta haalarikameroiden käyttäjille. Ohjeistuksella on tärkeä merkitys siinä, että haalarikameroiden käyttäjät saavat selkeän kuva siitä mitä saa kuvata ja mitä ei. Epätietoisuutta tästä ei pitäisi esiintyä. Kattavalla koulutuksella ja ohjeistuksella pyritään siihen, että minimoidaan tietämättömyydestä ja osaamattomuudesta johtuvat virheet. Poliisilla pitää olla myös toimivat mekanismit siihen, että pystytään käsittelemään oikein tapaukset, joissa on toimittu normien vastaisesti kuvaamalla esimerkiksi jotain, mitä ei olisi saanut kuvata. Tällaisissa tapauksissa pitää pystyä varmistamaan se, että näin hankittu materiaali ei tule säilytettäväksi mihinkään, vaan se tuhotaan asianmukaisesti. Läpinäkyvyys ja avoimuus ovat tärkeitä elementtejä tässä asiassa.⁵⁶

Haalarikameroilla tallentamiseen ja siitä päättämiseen tekeillä oleva ohje tuo selkeyttä. On selvää, että viimekädessä haalarikameran käyttäjä itse määrittelee, kytkeekö kameran tallentamaan vai ei. Toisaalta kuitenkin myös esimies voi tietyin edellytyksin määrätä tallentamaan kameralla aivan kuten hän voi antaa muitakin työn tekemistä koskevia määräyksiä ja käskyjä. Myös tilanneorganisaatiossa toimittaessa, esimerkiksi joukkojenhallintatilanteessa, on tärkeää, että toiminta on johdettua ja että se tehdään hallitusti myös jälkikäteen kriittisestikin tarkasteltuna. Tällaisissa tilanteissa yksittäinen haalarikameran käyttäjä ei voi itsenäisesti olla päättämässä siitä, milloin hän tallentaa kameralla.⁵⁷

Hätönen pitää itselleen vieraana ajatusta siitä, että itsekriminointisuoja olisi jonkinlainen ongelma haalarikameroita käytettäessä. Kameran käyttäjän itse hallitessa tallenteita, jotka hän on kuvannut itsenäisen tallentamispäätöksen tehtyään, ei tällaista ristiriitaa pitäisi voida syntyä. Rikospaikkoja ja toimintaa on kuvattu erilaisilla kameroilla aikaisemminkin eikä asiassa ole nähty ongelmia. Mikään ei ole sinällään muuttunut; ainoastaan kameran koko on nyt pienempi ja se on kiinnitetty virka-asuun. On kaukainen ajatus, että haalarikameroilla

⁵⁵ Hätönen 2018.

⁵⁶ Hätönen 2018.

⁵⁷ Hätönen 2018.

kuvaaminen heikentäisi poliisin oikeusturvaa tai kansalaisten luottamusta poliisiin, mikäli niitä käytetään oikein.⁵⁸

5.7 Kehitys ja tulevaisuus

Haastatteluissa esitettiin useita erilaisia parannus- ja kehitysehdotuksia haalarikameroihin liittyen. Vaikka tämä osio ei välttämättä vastaa suoraan tutkimuskysymykseen, päätin ottaa sen mukaan tarkasteluun, koska kehitysehdotuksissa manituista asioista voidaan ainakin päätellä seikkoja, joiden perusteella Haalarikamerat voisivat olla hyödyllisempiä ja niiden tarpeellisuutta voitaisiin perustella paremmin, mikäli ehdotuksia toteutettaisiin.

Kameroiden tulisi haastattelujen perusteella olla pienempikokoisia ja kestävämpiä. Nykyisellään kamerat ovat kömpelöitä käsitellä ja niitä on hankala kiinnittää esimerkiksi suojavälineisiin. Korjausajat tulisivat olla lyhyempiä, jotta kamerat olisivat mahdollisimman kattavasti operatiivisessa käytössä. Myös haalarikameran teknisissä ominaisuuksissa, esimerkiksi kuvan laadussa heikoissa valaistusolosuhteissa, olisi parannettavaa ja kameran linssi voisi olla vielä laajempi kuin tämän hetkinen käytössä oleva laajakulmalinssi.

Joidenkin käyttäjien mukaan tallenteiden hallinnointia ja siirtämistä säilytettäväksi tulisi helpottaa. Nykyisellään osa käyttäjistä kokee sen liian monimutkaiseksi ja aikaa vieväksi. Tallennuksessa käytettävät telakka-asemat tulisi olla kestävämpiä, koska myös niitä on käytössä rikkoontunut. Ylipäänsä tallenteiden käsittelylle tulisi varata enemmän laitteistokapasiteettia ja hajauttaa sitä muuallekin kuin yhteen ja samaan paikkaan.

Käyttäjät esittivät myös, että rikostutkijoille tulisi järjestää koulutusta tallenteiden käsittelystä ja tutkinnanjohtajille julkisuuskysymyksistä. Tämän hetkisen tilanteen mukaan rikostutkijoilla ei välttämättä ole edellytyksiä säilytettäväksi merkittyjen tallenteiden siirtämiseksi poliisiverkkoon kytketylle tietokoneelle ja kyselyt kenttätyötä tekeville haalarikameroiden käyttäjille vievät turhaan resurssia ja aikaa. Tutkinnanjohtajien koulutus olisi haastateltavien mukaan tärkeää, jotta julkisuuteen ei pääsisi haalarikameroilla kuvattua materiaalia ainakaan ennen asian oikeuskäsittelyä.

Haalarikameroiden yhteiskäyttö nähtiin mahdollisena osasyynä siihen, että laitteiston käyttövarmuus ei ole sillä tasolla kuin toivottaisiin ja sitä on korjattavana liian suuri osuus

⁵⁸ Hätönen 2018.

kaikista laitteista. Tähän ongelmaan haastateltavat esittivät ratkaisuksi henkilökohtaisia kameralaitteita, jolloin niistä todennäköisesti pidettäisiin parempaa huolta ja ne pysyisivät käyttökunnossa nykytilannetta varmemmin.

Kuten aiemmassa osiossa mainittiin, lainsäädäntö ja ohjeistus kaipaisivat haastateltujen haalarikameroiden käyttäjien mukaan selkeyttämistä. Nykyisessä tilanteessa kaikille kameran käyttäjille ei ole selvää, milloin saa ja milloin ei saisi tallentaa kuvamateriaalia. Konkreettisenä kehitysehdotuksena esitettiin lisää koulutusta ja ohjeiden selkeyttämistä.

Eräänä kehitysehdotuksena esitettiin säilytettäväksi materiaaliksi merkityn aineiston laajentamista. Tällä hetkellä haastatellut haalarikameran käyttäjät eivät pidä riittävänä, että jokainen säilytettäväksi merkitty tallenne pitää liittää joko rikosilmoitukseen tai sekalaisilmoitukseen. Käyttäjien mukaan olisi parempi, jos tallenne voitaisiin merkitä säilytettäväksi myös muissa tapauksissa. Yhtenä keinona ehdotettiin, että tallenteen voisi merkitä säilytettäväksi niin, että se liitettäisiin hätäkeskustietokannassa olevaan tehtävään ja sen yksilöivään numeroon. Näin käyttäjillä olisi tarvittaessa mahdollisuus merkitä tallennettavaksi miltä tahansa hälytystehtävältä tallennettu materiaali, riippumatta siitä, laadittiinko asiasta ilmoitus poliisiasiantietojärjestelmään.

Haastateltavat suhtautuivat myötämielisesti haalarikameroiden laajempaan, valtakunnalliseen käyttöön. Käyttäjät pitivät kuitenkin tärkeänä, että kameroiden käyttäminen tulevaisuudessakin perustui vapaaehtoisuuteen eivätkä he uskoneet siihen, että kaikille pakolliseksi työvälineeksi tuleva haalarikamera olisi kestävä ratkaisu vaan aiheuttaisi ennemminkin negatiivisia tunteita henkilöstössä. Sen sijaan, käyttäjien mukaan, olisi hyvä, jos haalarikamera olisi kaikkien halukkaiden saatavilla.

Ylikomisario Jussi Huhtela Helsingin poliisista mainitsee kehityskohteena materiaalin säilytysajoista annetun ohjeen. Säilytysajan tulisi olla pidempi tapauksissa, joissa tallennetta ei erikseen ole määritetty säilytettäväksi. Tulevaisuuden laitteiksi Huhtela toivoo valikoituvan laitteita, jotka pystyvät tarvittaessa lähettämään reaaliaikaista kuvaa langattomasti.⁵⁹

Poliisihallituksen ylikomisario Sami Hätönen näkee haalarikameroiden käytössä useita kehittämiskohteita. Aiemmin mainittu lainsäädännön jälkeenyhteisyys ja ohjeistuksen

⁵⁹ Huhtela 2018.

puutteellisuus on huomioitu ja uutta ohjeistusta koulutuspaketteineen sekä koulutuksineen ollaan laatimassa.⁶⁰

Itse laitteiston osalta Hätönen kertoi, että uusia laitteita valitessa tullaan katsomaan menneisyyteen kokemuksiin viitaten ja tulevaisuuteen laajennusmahdollisuuksien osalta. Helsingin poliisilaitoksen haalarikamerakokeilusta pyritään hankkimaan kaikki saatavilla oleva tieto uusia kamerahankintoja suunnitellessa. Käyttäjiä kuunnellaan ja heidän kokemuksiansa perusteella pyritään valitsemaan laitemalli, joka on hyvä sekä käytettävyydeltään että kestävyydeltään. Huhtelankin mainitsema reaaliaikainen langaton kuvan lähetys on todennäköisesti yhtenä ominaisuutena uusien laitteiden valintaa tehtäessä. Tulevaisuuden tekninen kehitys tulee ottaa uusia laitteita valitessa huomioon niin, että valitaan laite, joka pystytään tarvittaessa myöhemmin kytkemään uusiin teknisiin sovelluksiin, kuten esimerkiksi älyvaatteisiin tai etälamauttimeen. Hankittavien laitteiden ominaisuuksia arvioitaessa pitää huomioida myös tulevaisuuden vaatimukset sen kytkettävyyteen poliisille mahdollisesti käyttöönotettavaan digitaaliseen järjestelmään, jossa hallinnoidaan kaikkea poliisin tuottamaa tietoa ja ylipäänsä poliisin digitaalista todistusaineistoa.⁶¹

Hätösen mukaan poliisin tulisi kehittää tiedon tunnistamista. Tallennetun materiaalin jokaisen sekunnin sisältävä tieto tulee tunnistaa ja sen poisto-aika pitää tietää. Jos tallennettu tieto liittyy rikosasiaan, sen poisto-aika määräytyy rikosnimikkeeseen mukaan. Jos tallenteella sen sijaan ei ole rikosasiaan liittyvää tietoa, poisto-aika on hankalampi määrittää. Tallenteen liittyessä hälytystehtävään, poisto-aika voisi määräytyä hälytystehtävän poistoajan mukaan. Sen sijaan, jos tallenne ei sisällä rikosasiaan liittyvää tietoa eikä sitä ole tallennettu hälytystehtävällä, vaan on niin kutsuttua yleisvalvontaa, on poistoajan määrittelemisen hankalampaa. Hätösen mukaan kyseeseen tallenteeseen tuolloin voitaisiin käyttää tulkintaa, että tallenne on muu viranomaisen asiakirja ja poisto-aika määräytyisi kuten muutkin vastaavien asiakirjojen poistoajat. Tiedon tunnistamiseen liittyy olennaisena osana asiakirjojen julkisuuskysymykset. Jos esimerkiksi haalarikameralla tallennetulla materiaalilla esiintyy joku henkilö eikä kyseessä ole selvästi rikosasiaan tai hälytystehtävään kuuluva tieto, niin tällä henkilöllä saattaa olla tiedonsaantioikeus materiaaliin, jos tulkitaan, että se on julkinen viranomaisen asiakirja. Toisaalta, jos tietoa ei katsota viranomaisen

⁶⁰ Hätönen 2018.

⁶¹ Hätönen 2018.

asiakirjaksi, niin millä perusteella tietoa edes säilytetään? Tiedon liian tarkka tunnistaminen saattaa johtaa siihen, että prosessit eivät tehostu eikä tuottavuus kasva. Hätösen mukaan on tärkeää tuottaa tarpeeksi tietoa, mutta turhan tiedon tallentamista tulee välttää. Näin toimien tallenteiden jatkokäsittely helpottuu ja nopeutuu.⁶²

6 HAASTATTELujen ARVIOINTI TEEMOTTAIN

Haastattelujen analysoinnissa ne järjestettiin teemoittain, alkuperäisiä teema-alueita mukailleen. Näiden lisäksi analyysissä löytyi uusia teemoja ja myös ne käsitellään tässä luvussa.

6.1 Aktiivisuus

Näyttää siltä, että haalarikameroiden käytöstä ei ole saatavilla millään keinoin jälkikäteistä tilastotietoa. Tällainen tilastotieto olisi välttämätöntä, jotta haalarikameroiden käytön aktiivisuutta tai tuloksia pystyttäisiin arvioimaan. Tällä hetkellä edes haalarikameran käyttäjä itse ei pysty kovinkaan tarkasti arvioimaan tallentamiensa videoleikkeiden määrää. Haastatteluissa ilmi tulleiden määrien perusteella voidaan kuitenkin yhtyä asiantuntijan mielipiteeseen siitä, että varsinainen kameralla tallentaminen näyttää olevan luultua vähäisempää.

Koska kaikki haastateltavat haalarikameran käyttäjät kertoivat ottavansa kameran mukaan jokaiseen työvuoroonsa, voisi odottaa, että haalarikameroilla kuvattujen ja tallennettavaksi merkittyjen tallenteiden määrä olisi suurempi kuin haastateltavien itsensä ilmoittama luku. Yllättävää oli, että vaikka kaikki haastateltavat olivat käyttäneet haalarikameraa vähintään puolitoista vuotta, niin joillakuilla säilytettäväksi merkittyjen tallenteiden määrä kuvattiin vain ”muutamaksi”. Tämä määrä ei ole oikeassa suhteessa sen kanssa, että kaikki, yhtä lukuun ottamatta, kertoivat tallentavansa jotain joka työvuorossaan.

Toisaalta, käyttäjien antama arvio oman haalarikameran käytöstä vaikuttaa keskimäärin luotettavalta toisen asiantuntijan kertomaan poliisilaitoksessa suoritettuun tallenteiden tarkastuksessa ilmenneeseen määrään suhteutettuna.

⁶² Hätönen 2018.

Haastatteluissa ilmennyt suuri hajonta käyttöaktiivisuuden osalta saattaa johtua osittain epäselvästä lainsäädännöstä ja puutteellisesta ohjeistuksesta. Ne haastateltavat, jotka olivat merkinneet tallenteita kaikkein vähiten säilytettäväksi, arvioivat myös oman tallentamisensa määrän alhaisimmaksi. Samat haastateltavat kertoivat olevansa myös tarkkoja siitä, että heillä on lainmukaiset perusteet kuvata, ennen kuin aloittavat tallentamisen. Toisena syynä suureen hajontaan saattaa olla erilaiset toimintakulttuurit eri kenttäjohtoalueilla. Kaksi eniten kertomansa mukaan kameraa käyttävistä haastateltavista olivat töissä samalla kenttäjohtoalueella. Haalarikameralla vähiten tallenteita säilytettäväksi merkinnyt oli myös kokonein haastateltavista. Tästä ei kuitenkaan voi vetää johtopäätöksiä, koska haastattelujen otanta oli melko suppea.

6.2 Käyttäytyminen

Ennako-odotusten vastaisesti haalarikameroiden käyttö ei näyttäisi vaikuttavan juurikaan käyttäjän itsensä käyttäytymiseen. Ainoastaan käyttöä aloitettaessa on saattanut olla hetkellinen lyhyt ajanjakso, jolloin kameran käyttäjä on kiinnittänyt huomiota omaan käytökseensä, mutta kun haalarikameraan on tottunut, ei siihen enää kiinnitä huomiota.

Haastattelujen perusteella tähän saattaisi vaikuttaa kaksi asiaa. Suomalaisessa toimintaympäristössä matkapuhelimet, joilla pystyy tallentamaan korkealaatuista videokuvaa, ovat olleet arkipäivää jo monta vuotta. Suomalainen poliisi on tottunut siihen, että häntä saatetaan kuvata miltei missä tahansa ennalta varoittamatta. Näin ollen, Suomessa poliisin ei ole tarvinnut enää vuosiin muokata käyttäytymistään sen mukaan, että kuvaako joku toimintaa vai ei. Tilanne on saattanut olla toinen jossakin muussa maassa, missä on tutkittu haalarikameroiden vaikutuksia sen käyttäjän käyttäytymiseen varsinkin, jos tutkimuksesta on jo aikaa. Toinen seikka, mikä tuli ilmi haastatteluissa on se, että suomalainen poliisi kokee käyttäytyvänsä aina kuten pitäisikin. Kukaan haastateltavista ei kertonut muokanneensa toimintamallejaan tai valikoineensa tekemiään toimenpiteitä haalarikameran mukana olemisesta riippuen.

Ainoat vaikutukset haalarikameran käyttäjän käytökseen tuntuivat olevan kielenkäyttöön. Tähän vaikuttavana seikkana taas haastateltavat toivat esiin sen, että kun haalarikameralla tallennettua materiaalia mahdollisesti myöhemmin käytetään todisteena rikosasiassa, on hyvä, mikäli käskyt, määräykset ja ohjeet on annettu täsmällisesti ja hyvin artikuloiden ja mikäli mahdolliset keskustelut tai ja alustavat puhuttelut ovat käyty selvästi ymmärrettävällä kielellä. Tämä parantaa tallenteen todistearvoa myöhemmässä käsittelyssä.

Haastattelujen perusteella haalarikameran läsnäolo ei pääsääntöisesti vaikuta kohdehenkilöiden tai muiden ihmisten käyttäytymiseen. Vaikutus rajautui lähinnä yksittäistapauksiin. Samankaltaiseen lopputulokseen on päädytty myös ehkäpä määrällisesti suurimmassa ulkomaisessa tutkimuksessa⁶³. Tällaiseen tulokseen myös suomalaisessa toimintaympäristössä voisi olla syynä se, että haalarikamera ei erotu poliisin virkapuvusta silmäänpistäväällä tavalla. Haalarikameran väri on tumma ja samanaikaisesti sen kanssa virkapukuun on kiinnitettynä myös paljon muita työvälineitä kuten esimerkiksi radio. Haastatteluissa ei käynyt ilmi, että haalarikameralla kuvaamisesta ilmoitettaisiin sen kohteena olevalle henkilölle kuin poikkeustapauksissa. Puolet haastateltavista kertoi, etteivät kiinnitä huomiota haalarikameran asetuksiin ja ne, jotka kiinnittivät, pitivät kameraa yleensä asetettuna sellaiseen tilaan, ettei siitä näy ulospäin sen tila. Saattaa olla, että suurimmassa osassa ihmisten kohtaamisia haalarikameralla tallentanut poliisimies ei ole siitä erikseen ilmoittanut eikä kamerasta ole voinut ulospäin nähdä tallentaako se. Jos ihmiset eivät havaitse, että heitä kuvataan, niin lienee varsin johdonmukaista, ettei se vaikuta heidän käyttäytymisensä.

Tietyn tyyppiseen poliisin provosointiin haalarikameralla saattaa kuitenkin olla vaikutusta. Jos poliisia provosoidaan kuvaamalla tarkoituksellisesti siten, että kuvaamisen tarkoituksena on aiheuttaa jonkinlainen konfliktitilanne tai saada poliisi menettämään malttinsa, saattaa poliisin käyttämällä kameralla olla vaikutusta tilanteeseen.

Asiantuntijan näkemys haalarikameroiden vaikutuksesta ihmisten käyttäytymiseen ei kohdannut käyttäjähaastatteluista saatua informaatiota. Toisin kuin asiantuntija esitti, ei haalarikameroilla vaikuta olevan vaikutusta juurikaan ihmisten käyttäytymiseen. Sen sijaan hänen näkemyksensä siitä, että haalarikameralla ei ole vaikutuksia käyttäjänsä käyttäytymiseen vastasi muista haastatteluista saatuja tuloksia.

6.3 Väkivallan kohtaaminen

Tämän teeman osalta vastaukset olivat hyvin yksimielisiä. On kuitenkin muistettava, että kyseessä oli suhteellisen pieni otanta haastateltavia ja he kertoivat haastattelussa oman subjektiivisen mielipiteensä kokemuksistaan ja siitä, miten he itse kokivat tällaiset tilanteet omassa työssään.

⁶³ Coppock ym. 2017.

Vaikuttaisi siltä, että haalarikameroiden käytöllä ei ole vaikutusta poliisiin kohdistuvaan väkivaltaan. Käyttäjähastattelujen mukaan virkamiehen vastustamiset tai väkivaltaiset vastustamiset eivät vähene haalarikameroiden käytön seurauksena. Tuloksen syynä on varmastikin ainakin osittain haastateltavienkin mainitsemat kohdehenkilön mielentila ja tämän käyttämät päihteet. Tulos kuitenkin peilautuu vahvasti myös edellisen teema-alueen tulokseen ja samoja syitä on taustaelementteinä tähänkin alueeseen.

6.4 Hyödyntäminen

Haalarikameralla kuvattuja tallenteita hyödynnetään monella tavalla. Tärkeimpänä tallenteiden hyödyntämisen muotona koettiin niiden todistusarvo. Asia nousi esiin niin vahvasti, että tästä teemoitettiin oma teemansa, jota käsitellään seuraavassa kappaleessa.

Edellä mainitun lisäksi, haalarikameran tallenteita hyödynnetään muistiinpanovälineinä. Usea haastateltava kertoi kokevansa haalarikameran tallenteen ikään kuin elektroniseksi muistiinpanovälineeksi. Tallenteita hyödynnettiin esimerkiksi rikosilmoituksen tekemisen tukena, kun varmistettiin mitä asianosainen tai todistaja oli tapahtumapaikalla poliisipartiolle kertonut. Myös rikospaikalta kuvatut tallenteet toimivat muistin tukena, kun käyttäjän piti kuvailla rikospaikan olosuhteita, ihmisten sijoittumista ja esineiden sijaintia.

Haalarikameroiden käyttäjät eivät tule tietoisiksi kuvaamansa materiaalin hyödyistä, elleivät joudu itse mukaan rikos-, kantelu- tai valitusprosessiin. Kameroiden käyttäjillä ei juurikaan ollut, edellä mainittujen tilanteiden ulkopuolelta, kokemusta siitä, että hänen tallentamaansa materiaalia oli hyödynnetty esimerkiksi rikosprosessissa vaikka kaikki haastateltavat olivat merkinneet tallenteita säilytettäväksi juurikin esitutkintaa silmällä pitäen.

6.5 Todistusarvo

Omana ja uutena teemana haastatteluista nousi esiin haalarikameroilla tallennetun materiaalin todistusarvo. Tätä pääkäsitettä voidaan pitää haastattelujen perusteella tallenteiden tärkeimpänä hyödyntämiskeinona.

Todistusarvo voidaan käyttäjien näkökulmasta jakaa kahteen alakategoriaan. Käyttäjille ehkä tärkein todistusarvo oli se, että heihin kohdistuneita perättömiä väitteitä saadaan haalarikameran tallenteiden avulla kumottua nopeasti ja tehokkaasti. Usealla haastateltavalla oli omakohtaisia kokemuksia tapauksista, missä heihin tai heidän toimintaansa kohdistuneet

perättömät väitteet oltiin kumottu ja käsitelty nopeasti. Haalarikameran tallenteita pidetään melko kiistattomina todisteina ylipäänsä. Toisena alakategoriana voidaan pitää tallenteiden todistusarvoa varsinaisen rikosasian esitutkinnassa, syyteharkinnassa ja oikeuden käsittelyssä. Haastatteluissa ilmeni tapauksia, joissa itse rikostunnusmerkistön sisältävä tapahtuma oli tallentunut haalarikameralla kuvatessa. Tällaisissa tapauksissa haalarikameran tallennetta oli hyödynnetty tehokkaasti ja sitä oli käytetty aina rikosasian pääkäsittelyssä käräjäoikeudessa saakka.

6.6 Hyödyt ja haitat

Haalarikameraa pidetään hyödyllisenä välineenä. Jo aiemmin käsitelty todistusarvo nähdään sen suurimpana hyötynä. Erityisen tärkeinä koetaan oikeusturvakysymykset ja perättömien väitteiden kumoaminen helposti, nopeasti ja tehokkaasti. Oikeusturvakysymykset eivät rajoittuneet pelkästään perättömien väitteiden kumoamiseen, vaan niihin liittyi myös oikein toimimisen osoittaminen, vaikka väitettä muusta ei olisikaan esitetty.

Todistusarvon toinen ulottuvuus, rikosasian todisteena toimiminen, sekä dokumentointi yleisemminkin koetaan hyödylliseksi. Rikos- tai tapahtumapaikan olosuhteiden tallentaminen, asianosasten ja todistajien puhuttaminen sekä itse rikostapahtuman tallentaminen koetaan tärkeiksi haalarikameroiden hyödyiksi. Myös se, että kamera tallentaa ääntä samanaikaisesti kuvan kanssa on hyödyllistä, erityisesti haastavissa valaistusolosuhteissa ja tilanteissa, joissa joudutaan läheiseen fyysiseen kontaktiin kohdehenkilön kanssa. Vaikka haalarikameratallenteesta ei olisi käyttökelpoista kuvaa saatavilla, niin usein pelkkä äänikin tuo tallenteelle todistusarvoa.

Sen sijaan haalarikameraa ei koeta kovinkaan hyödylliseksi estämään poliisiin kohdistuvaa väkivaltaa tai ihmisten käyttäytymisen muuttamiseksi. Tähän saattaa vaikuttaa jo edellä mainitutkin syyt; kameran heikko erottuvuus virkavaatteista, kameralla kuvaamisesta ilmoittamatta jättäminen sekä ihmisten mielentila ja päihteiden vaikutuksen alaisena oleminen.

Huonoina puolina haalarikameroista esiin nousi selkeästi niiden fyysiset ominaisuudet. Kameroita ei pidetä kovinkaan kestävinä tai toimintavarmoina. Kameroiden korjausaste on suuri ja korjausviive pitkä. Kameroiden käytettävyys ei ole parhaalla mahdollisella tasolla kaikkia suojavälineitä tai joitakin voimankäyttövälineitä käytettäessä.

Haalarikameroiden teknisessä käyttöliittymässä olisi parannettavaa ja kehitettävää. Osa haalarikameroiden käyttäjistä pitää tallenteiden säilyttäväksi merkitsemistä ja niiden todisteiksi siirtämistä niin hankalana, että he miettivät tarkoin, milloin tekevät edellä mainittuja toimenpiteitä. Tämä lienee selvä epäkohta, sillä mikäli haalarikameralla tallennettuja videoleikkeitä ei merkitä tallennettavaksi, haastattelujen perusteella määritelty tärkein hyödyntämiskohde, todistusarvo, ei koskaan konkretisoidu.

Myös asiantuntijat pitävät haalarikameralla saatua todistusarvoa tärkeänä hyötyseikkana. Asiantuntijoiden mielipiteet haalarikameran ennalta estävyydestä siinä mielessä, että poliisiin kohdistuneet väkivallanteot vähenisivät, ei korreloi käyttäjähaastatteluista saadun kokemukseräisen tiedon kanssa. Tähän saattaa olla syynä ulkomailla tehdyistä tutkimustuloksista saadut ristiriitaiset tulokset, joihin on jo aiemmin viitattu. Toinen asiantuntija nosti esiin myös haalarikameran dokumentointiominaisuuden muistiinpanovälineenä, mutta toi samalla esiin työturvallisuusnäkökohdat, kun haalarikameran käyttäjä voi kohdistaa huomionsa muualle kuin muistiinpanojen tekemiseen. Tätä seikkaa ei kukaan käyttäjähaastatteluun osallistunut ottanut esiin. Myös kameratallenteista mahdollisesti saatava koulutuksellinen hyöty nousi esiin toisen asiantuntijan haastattelussa.

Haalarikameroiden haittapuolena pidettiin lainsäädännöllisiä ja niiden käytön ohjeistukseen liittyviä seikkoja, joita käsitellään seuraavassa kappaleessa.

6.7 Laki ja ohjeet

Haalarikameroita suoranaisesti koskevaa lainsäädäntöä ei ole. Tämä johtaa siihen, että niiden käytössä on tulkittava voimassa olevaa lainsäädäntöä. Tästä johtuen lainsäädäntö koetaan epäselväksi eivätkä haalarikameroiden käyttäjät ole aina varmoja siitä, minkälaisissa tilanteissa kameraa lain mukaan voi käyttää. Kameroiden käytöstä annettu ohjeistus ei juurikaan helpota tätä epäselvää tilannetta ja haastateltavat toivoivatkin, että asiaan saataisiin parannus.

Haalarikameroiden tallenteiden säilytysaika on niin ikään ongelmallinen niissä tapauksissa, joissa tallennetta ei ole erikseen säilytettäväksi merkitty. Vuorokauden mittainen säilytysaika ennen tallenteen tuhoutumista on liian lyhyt eikä se tue poliisin tai kuvaamisen kohteeksi joutuneen henkilön oikeusturvaa. Säilytysaika ei ole varsinainen lainsäädännöllinen ongelma, koska sitä ei lainsäädännössä määritellä. Poliisin oma ohjeistus on tällä hetkellä säilytysaikaa rajoittava tekijä, kuten myös asiantuntija haastattelussaan

totesi. Varmastikin esimerkiksi pidätysaikoja mukaileva säilytysaika olisi tarkoituksenmukaisempi, koska tällöin esimerkiksi poliisin kiinniottaman henkilön esittämien väitteiden tueksi tai niitä vastaan voisi saada näyttöä vaikkei niitä alun perin olisi säilytettäväksi merkittykään.

Toisaalta, vaikka pidätysaikoja mukaileva säilytysaika olisikin varmastikin parempi kuin tämän hetkinen vuorokauden mittainen aika, ei pidemmällekään säilytysajalle näyttäisi olevan estettä. Lyhyt säilytysaika on alun perin valittu lähinnä siitä syystä, että sen pituudella on pyritty varmistamaan, että tallenteista ei muodostuisi laissa määriteltyä rekisteriä. Säilytysajan pituudella ei kuitenkaan ole tähän asiaan merkitystä, vaan hyvin lyhytaikainenkin tallenteiden säilyttäminen saattaa täyttää rekisterin määritelmän. Kantelut, valitukset sekä väitteet, joita esitetään poliisin toiminnan epäasianmukaisuudesta, tulevat poliisin tietoon usein viiveellä. Monesti aikaa on itse tapahtumasta saattanut kulua jo useita viikkoja. Edellä mainitusta johtuen, voisi olla vielä paljon tarkoituksenmukaisempaa järjestää tallenteiden automaattinen säilytys jopa huomattavasti pidemmäksi ajaksi kuin aikaisemmin mainittu, pidätysaikoja mukaileva säilytysaika.

6.8 Kehitys ja tulevaisuus

Haalarikameroiden tulevaisuus Suomen poliisissa on siltä osin selvä, että päätös niiden valtakunnallisesta käyttöönotosta on tehty. Tarkoituksena on pystyä varustamaan jokainen suomen valvonta- ja hälytystoiminnan poliisipartio haalarikameralla. Laitteiden valtakunnalliseen käyttöönottoon suhtaudutaan myönteisesti, mutta niiden pakollinen käyttäminen ei saa kannatusta. Pakollisuuden sijaan, toivotaan, että haalarikamera olisi kaikkien halukkaiden saatavilla ja käytettävissä.

Haalarikameroiden teknisiin ominaisuuksiin toivotaan parannuksia erityisesti käytettävyyden ja kestävyuden osalta. Tällaisia muutoksia näillä näkymin onkin tulossa, koska uusia kameroita koko valtakuntaan hankittaessa, tarkoituksena on selvittää käyttäjien kokemuksia ja käyttää saatua tietoa kameravalinnan tukena. Samalla pyritään huolehtimaan myös siitä, että valituksi tulevat sellaiset laitteet, jotka ominaisuuksiensa puolesta ovat yhdistettävissä tulevaisuuden järjestelmiin ja innovointeihin.

Haalarikameroiden käyttäjät pitävät tärkeänä sitä, että tallentaminen ja tallenteiden hallinnointi pysyy myös tulevaisuudessa käyttäjän itsensä vastuulla. Tallentamisen osalta

asia todennäköisesti pysyykin samanlaisena, koska yksittäinen kameran käyttäjä on se, joka tallentamisen konkreettisesti tekee. Tallenteiden hallinnointiin saattaa tulla muutoksia siltä osin, että niiden automaattisen tallennuksen pituuteen näyttäisi olevan tulossa muutos. Tämä tarkoittaa sitä, että tallennettu materiaali pysyy pidempään tallennettuna, vaikka sitä ei erikseen merkitä säilytettäväksi ja näin myös muilla kuin itse kameratallenteen kuvaajalla on materiaaliin pääsy pidempään, jopa useita vuorokausia.

Tallenteita tulisi voida merkitä säilytettäväksi myös muutoin kuin niissä tapauksissa, joissa asiasta kirjataan ilmoitus poliisiasiantietojärjestelmään. Merkitsemättömien tallenteiden pidempi säilytysaika tulevaisuudessa parantaa tätä asiaa, mutta vielä tarkoituksenmukaisempaa voisi olla yksittäisen poliisitehtävän määrittäminen tallenteen säilyttämisperusteeksi.

Lainsäädäntöä tullaan toivottavasti kehittämään ja täsmentämään. Haalarikamerat tulevat kuitenkin todennäköisesti valtakunnalliseen käyttöön ennen lainsäädännöllisiä uudistuksia, joten poliisin sisäinen ohjeistus kameroiden käytöstä nousee tärkeäksi elementiksi käyttöä koskevia ohjeita täsmennettäessä. Valtakunnallinen käyttöönotto tarkoittaa sitä, että tallennetun materiaalin määrä kasvaa huomattavasti tulevaisuudessa. Tätä silmällä pitäen, on tärkeää tunnistaa tieto, mikä halutaan säilyttää. Ainoastaan tiedon tunnistamalla ja sen tehokkaalla hyödyntämisellä saadaan haalarikameroiden käytöllä siitä tavoiteltuja hyötyjä tuottavuuden ja tehokkuuden näkökulmasta.

6.9 Itsekriminointisuoja

Omana teemanaan käsitellään vielä itsekriminointisuoja, mikä tuli ilmi jokaisen haastateltavan haastattelussa. Asiaa on puitu jonkun verran myös julkisuudessa⁶⁴.

Haalarikameran käyttäjät ovat huolissaan itsekriminointisuojusta. Haastatteluissa tuotiin voimakkaasti esiin, että käyttäjän tulee voida päättää itsenäisesti kameralla tallentamisesta ja hänen pitää pystyä hallinnoimaan tallenteita päättämällä mitä tallenteita merkitään säilytettäväksi ja mitkä tuhoutuvat automaattisesti vuorokauden kuluttua. Osa haastateltavista jopa ilmoitti lopettavansa haalarikameran käyttämisen, mikäli kameroita

⁶⁴ Haalarikamerat tulevat – poliisit haluavat oikeuden poistaa nauhoilta todisteet virkavirheistään. Aamulehti 25.4.2017.

voitaisiin hallita etäyhteyden avulla tai jos tallenteiden hallinnointi olisi jonkun muun kuin käyttäjän itsensä vastuulla.

Asia on ongelmallinen monessa suhteessa. Jokaisella ihmisellä, myös haalarikameraa käyttävällä poliisimiehellä, on lain tarkoittama oikeus olla saattamatta itseään syytteen vaaraan. Haalarikameralla tallennettaessa saattaa tulla tilanteita, joissa haalarikameran käyttäjä toimii joko tahallisesti tai huolimattomuuttaan, lain säännösten vastaisesti. Tällainen toiminta saattaa johtaa siihen, että haalarikameran käyttäjää epäillään rikoksesta. Näissä tilanteissa haalarikameran käyttäjä joutuu kohtuuttomien eettisten valintojen eteen. Hänen pitää valita toimittaako työnsä moitteettomasti ja merkitsee oman lainvastaisen toimintansa sisältävän tallenteen säilytettäväksi mahdollisen rikoksen esitutkintaa varten vai käyttääkö lainmukaista oikeuttaan olla saattamatta itseään syytteen vaaraan ja jättää tallenteen merkitsemättä, jolloin se automaattisesti tuhoutuu.

Huolimatta siitä, että haastatteluihin osallistuneet haalarikameran käyttäjät pitivät tallenteiden hallinnoinnin säilyttämistä heidän omalla vastuullaan erittäin tärkeänä, ei liene väärin todeta, että se ei lisää poliisitoiminnan läpinäkyvyyttä ja luotettavuutta kansalaisten silmissä. Tulevaisuudessa tähän on varmasti syytä kiinnittää huomiota ja kehittää järjestelmä, jossa haalarikameran käyttäjä pelkästään itsenäisesti ei voi päättää tallenteiden säilyttämisestä. Säilytettäväksi merkitsemättömien tallenteiden säilyttämisaajan pidentäminen tukisi tätä näkökulmaa ja lisäksi sekä läpinäkyvyyttä että luotettavuutta.

7 MUUT TUTKIMUKSET

Tässä luvussa esitellään kolme tässä tutkimuskentässä laajuudeltaan merkittävää tutkimusta, joissa on selvitetty haalarikameroiden vaikutuksia poliisityöhön. Tutkimuksista kaksi on tehty Yhdysvalloissa yhden poliisilaitoksen alueella ja kolmas seitsemän eri poliisilaitoksen alueella kahdessa eri maassa, Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa. Esiteltyjen tutkimusten tuloksia vertaillaan luvun lopussa tässä tutkimuksessa saatuihin tuloksiin.

7.1 Evaluating the Effects of Police Body-Worn Cameras: A Randomized Controlled Trial

Yhdysvalloissa suoritettiin melko laajamittainen tutkimus haalarikameroiden käyttämisen vaikutuksista poliisitoimintaan vuosina 2015 – 2016. Tutkimukseen osallistui 2 224 Metropolitan Police Department (Washington, DC.) -poliisilaitoksen poliisin kenttätöitä tekevää poliisimiestä. Tutkimus järjestettiin niin, että puolelle tutkimukseen osallistuvista poliisimiehistä annettiin käyttöön haalarikamerat ja toinen puoli poliisimiehistä työskenteli normaalisti ilman kameroita. Poliisimiehet oli valikoitu niin, että kaikki tutkimukseen osallistuvat henkilöt tekivät päätyönään poliisin kenttätöitä ja niin, ettei kellekään ollut tutkimuksen tekoaikana pitkiä poistumia työstä. Tutkimus kesti noin puolitoista vuotta ja sen aikana haalarikameroita käyttäviä poliisimiehiä arvioitiin satunnaisesti verrokkiryhmäänsä, joka teki samankaltaista työtä samaan aikaan, mutta jolla ei ollut käytössään kameroita.⁶⁵

Tutkimuksen mukaan, yleinen oletus on se, että haalarikameroiden käyttäminen vaikuttaa sekä sitä käyttävän poliisimiehen että kansalaisten käyttäytymiseen. Poliisityön kontekstissa kameroiden odotetaan vaikuttavan niitä käyttäviin poliisimiesten käyttäytymiseen kannustamalla toimimaan ohjeiden ja määräysten mukaan sekä vähentämällä väärinkäytöksiä, erityisesti liiallisen voimankäytön osalta. Samalla tavalla, kameroiden uskotaan vaikuttavan myös kuvaamisen kohteina oleviin ihmisiin niin, etteivät he käyttäydy sopimattomasti tai riidanhaluisesti. Vaikutukset käyttäytymiseen saattavat johtua noussesta itsetietoisuuden tasosta, laittoman ja sopimattoman käytöksen kiinnijäämisriskin kohoamisesta tai molempien yhdistelmästä. Riippumatta siitä, mikä käyttäytymisen muutoksen syy on, kameroiden uskotaan vähentävän väkivaltaisen käyttäytymisen

⁶⁵ Coppock ym. 2017, 4.

todennäköisyyttä. Lisäksi kameroiden käyttämisellä katsotaan olevan todistuksellista näyttöarvoa poliisin ja kohdehenkilöiden välisissä kohtaamisissa sekä rikostutkinnan että mahdollisen poliisirikostutkinnan näkökulmista. Kameroiden tallenteiden on myös katsottu tehostavan tutkintaprosessia nopeuttamalla ja järkevöittämällä rikostutkintaa.⁶⁶

Tutkimustulokset olivat ennako-odotuksiin nähden ehkä hieman yllättävät, sillä haalarikameroiden käyttämisellä ei pystytty osoittamaan juurikaan vaikutuksia poliisin voimankäyttöön, kanteluihin tai valituksiin, työsuoritteisiin tai edes rikosprosessin lopputuloksiin. Tutkimuksen mukaan tähän saattaa olla syynä se, että kameroilla ei ole uskotun laista vaikutusta ihmisten käyttäytymiseen. Saattaa olla, että sekä kameraa käyttävän poliisimiehen että kohdehenkilön huomio on kiinnittynyt johonkin muuhun tai aikaa myöten on totuttu kameroiden läsnäoloon eikä siihen enää reagoida. Voi myös olla, että vaikka kamera tiedostettaisiinkin, vie huomion joku muu tekijä kuten tilanteen intensiivisyys. Toisena syynä tutkimuksen ”nollatulokseen” esitetään mahdollisuus siitä, että Yhdysvaltain pääkaupungin poliisi, johtuen erityisstatuksestaan, on jo sellaisella tasolla toiminnassaan, että muutettavaa ei juurikaan ole. Pääkaupungin poliisi on jo muutenkin suurennuslasin alla isännöidessään erilaisia tapahtumia rutiiniluontoisena osana tehtäväänsä. Lisäksi tutkimuksen kohteena olleessa poliisilaitoksessa on tehty uudistuksia ja ulkoisen valvonnan merkitys on ehkä suurempi kuin muualla maassa. Kolmantena selityksenä mainitaan mahdollisuus kameroiden vaikuttavuudesta laajemmin. On mahdollista, että kameroiden käyttöönotto vaikutti myös sellaisten poliisimiesten toimintaan, jotka eivät itse käytä kameraa ja ylipäätään mahdollisuus siihen, että joku muu kuvaa poliisitoimintaa on olemassa koko ajan.⁶⁷

7.2 The Effects of Body-Worn Cameras on Police Activity and Police-Citizen Encounters: A Randomized Controlled Trial

Myös toisenlaisiin tutkimustuloksiin on päästy. Yhdysvalloissa Las Vegas Metropolitan Police Department osallistui tutkimukseen, jossa pyrittiin selvittämään haalarikameroiden vaikutuksia poliisityöhön. Tutkimus suoritettiin seitsemän kuukauden mittaisena tarkempaan tarkastelujaksona, jota ennen tutkimuksen varsinaiseen koeryhmään osallistuvat poliisimiehet olivat sitoutuneet käyttämään haalarikameraa vuoden mittaisen ajanjakson.

⁶⁶ Coppock ym. 2017, 1 – 2.

⁶⁷ Coppock ym. 2017, 18 – 20.

Tutkimukseen osallistui 416 poliisimiestä, jotka olivat ilmoittaneet olevansa vapaaehtoisia tutkimuksen tekoon. Tämä ryhmä jaettiin karkeasti kahteen osaan, joista varsinaisessa koeryhmässä oli 216 poliisimiestä ja kontrolliryhmässä 198 poliisimiestä. Kaikki tutkimukseen osallistuvat poliisimiehet oli valittu poliisilaitoksen hälytysyksiköstä normaalia kenttätöitä tekevien joukosta.⁶⁸

Tutkimuksesta saatujen tuloksien mukaan varsinaiseen koeryhmään kuuluviin, haalarikameroita käyttäneisiin, poliisimiehiin ja heidän toimenpiteisiinsä kohdistui tutkimusaikana hieman vähemmän valituksia kuin kontrolliryhmään kuuluviin poliisimiehiin, joilla kameroita ei ollut. Tuloksien mukaan koeryhmään kuuluviin kohdistuneet valitukset pystyttiin käsittelemään nopeammin. Merkittävänä tuloksena tutkimuksessa pidettiin sitä, että valitukset, joiden jatkokäsittelyssä poliisin todettiin toimineen jollain lailla väärin, olivat varsinaisella koeryhmällä viisi prosenttia vähemmän. Tästä seikasta tutkimuksen tekijät tekivät sellaisen johtopäätöksen, että näyttää siltä, että haalarikameroiden käyttäminen vähentää valituksia haalarikameroita käyttävien poliisimiesten osalta suhteessa poliisimiehiin, jotka eivät kameroita käytä.⁶⁹

Valitusten määrän vähentyminen ei kuitenkaan välttämättä anna todellista kuvaa haalarikameroiden käytön vaikutuksesta poliisin ja kohdehenkilöiden väliseen kanssakäymiseen. Saattaakin hyvin olla, että pienemmän määrän selittää asiattomien valitusten vähentyminen. Ainakin tulos siitä, että haalarikameroita käyttäneisiin poliisimiehiin kohdistuneet valitukset menestyivät harvemmin kuin kontrolliryhmään kohdistuneet valitukset, viittaa siihen, että aiheettomat valitukset vähentyivät haalarikameroita käytettäessä.⁷⁰

7.3 “Contagious Accountability” - A Global Multisite Randomized Controlled Trial on the Effect of Police Body-Worn Cameras on Citizens’ Complaints Against the Police

Kolmas tutkimus on tehty Cambridgen yliopistossa Iso-Britanniassa ja tutkimuksen tulokset olivat hyvin erilaisia verrattuna kahteen edellä mainittuun tutkimukseen. Tutkimuksessa tarkasteltiin haalarikameroiden käytön vaikutuksia poliisitoimintaan, erityisesti

⁶⁸ Barga ym. 2018, 521 – 522.

⁶⁹ Barga ym. 2018, 535.

⁷⁰ Barga ym. 2018, 536.

painopisteenä poliisiin kohdistuvat valitukset⁷¹. Tutkimus tehtiin seitsemän eri poliisilaitoksen alueella Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa. Tutkimukseen osallistui yhteensä 1847 poliisimiestä ja se kattoi yli 1,4 miljoonaa työtuntia. Tutkimukseen osallistuvat sitoutuivat pitämään haalarikameraa päällä, silloin kun sellainen heillä oli, koko työvuoronsa ajan, pois lukien tauot ja muut vastaavat työtehtäviin liittymättömät ajanjaksot. Ajatuksena oli se, että näin toimien yksilölliset erot kameran päälle kytkemisen päätöksen tekemisestä minimoitaisiin. Poikkeuksina tähän vaatimukseen olivat esimiesten kanssa erikseen sovitut tehtävät, yleisötapahtumat sekä tietynlaista hienotunteisuutta vaativat tehtävät kuten esimerkiksi seksuaalirikosepäilyihin kohdistuneet tehtävät ja arkaluonteiset, esimerkiksi tietolähdetoimintaan liittyvät tehtävät. Tutkimus tehtiin niin, että varsinaista 12 kuukauden mittaista tarkastelujaksoa edelsi vuoden mittainen vertailujakso ja sen jälkeen tilannetta seurattiin edelleen pääsääntöisesti noin puolen vuoden mittainen ajanjakso.⁷²

Tutkimuksen merkittävämpänä tuloksena esitettiin, että tarkasteluajanjaksoa edeltävän kontrolliajanjakson ja sen jälkeen tehdyn jälkiseurannan ero poliisiin kohdistuneissa valituksissa oli 95 prosenttia. Tarkastelujaksoa edeltävän kontrollijakson aikana tutkimukseen osallistuneista poliisimiehistä tehtiin keskimäärin 1,2 valitusta vuoden aikana. Jälkiseurannan aikana luku oli pienentynyt 0,08 valitukseen per poliisimies.⁷³

7.4 Aikaisempien tutkimusten yhteenveto ja vertailu tähän tutkimukseen

Tutkimusten tulokset ovat hyvin ristiriitaisia. Viimeisenä esitellyn tutkimuksen tuloksen mukaan haalarikameroiden käyttämisellä on varsin merkittävä vaikutus poliisista laadittujen valitusten määrään. Kahdessa muussa tutkimuksessa vaikutukset ovat hyvin pieniä tai olemattomia, varsinkin verrattuna tähän viimeksi esiteltyyn. On vaikea arvioida, minkä vuoksi tutkimuksissa on saatu miltei päinvastaisia tuloksia, vaikka tutkittavana on ollut samanlaiset seikat. Myös muu tutkimus tästä aihepiiristä antaa samanlaisia tuloksia ja tutkimuksesta riippuen niissä on havaittavissa samanlaisia ristiriitaisuuksia.

Kaikki kolme aiemmin esiteltyä tutkimusta ovat luonteeltaan hieman erilaisia kuin tämä tutkimus. Tutkimuksiin oli käytetty tähän tutkimukseen verrattuna pitkä aika ja niissä oli käytetty tutkimusmenetelminä määrällisiä eli kvantitatiivisia metodeja. Yllättävää kyllä,

⁷¹ Ariel ym. 2016, 293.

⁷² Ariel ym. 2016, 298 – 300.

⁷³ Ariel ym. 2016, 301.

esitelyjen tutkimuksien ja tämän tutkimuksen välillä löytyy yhteneväisyyksiä, vaikka tässä tutkimusmenetelmät olivat erilaisia ja tässä tutkimuksessa on kyse haastattelututkimuksesta.

Tämän tutkimuksen mukaan haalarikameroiden käyttäminen ei juurikaan vaikuta käyttäjänsä tai kuvaamisen kohteeksi joutuneen henkilön käyttäytymiseen. Tulos on samankaltainen ensimmäisenä esiteltyyn, Yhdysvalloissa Washington D.C. Metropolitan Police Department -poliisilaitoksessa tehdyn tutkimuksen kanssa, jossa ei havaittu haalarikameroilla olevan vaikutusta poliisin voimankäyttöön tai työsuoritteisiin. Myös arviot siitä, miksi yhdysvaltalainen tutkimus päätyi näihin tuloksiin ovat hyvin samanlaisia kuin tässä tutkimuksessa tehdyt arviot. Sekä kameroihin tottuminen että huomion kiinnittyminen johonkin muuhun tuli esiin molemmissa tutkimuksissa. Tämän tutkimuksen haastateltavat kertoivat kokeneensa niin, että haalarikameralla ei ole vaikutusta kuvattavaan henkilöön, koska nämä ovat usein aggressiivisia tai päihteiden vaikutuksen alaisina ja yhdysvaltalaistutkimuksen mukaan tilanteen intensiivisyys saattaa viedä huomion kamerasta. Nämä intensiiviset tilanteet lienevät tyypillisesti juuri aggressiivista käytöstä sisältäviä tapauksia. Myös sen tiedostaminen, että poliisi saattaa milloin tahansa olla kuvaamisen kohteena tuli ilmi molemmissa tutkimuksissa. Vaikka tässä tutkimuksessa ei pääkaupungin erityisasema haalarikameroiden käyttöpaikkana noussutkaan esiin, niin tälläkin tuki saattaa olla vaikutusta asiaan, kuten yhdysvaltalaistutkimus esitti.

Sen sijaan, tämän tutkimuksen mukaan haalarikameroiden käyttämisellä voi olla merkitystä rikosprosessin lopputulokseen, toisin kuin Yhdysvaltojen pääkaupungissa tehdyssä tutkimuksessa väitettiin. Tässä tutkimuksessa haastateltujen haalarikameroiden käyttäjien mukaan kameroista saatuja tallenteita on käytetty menestyksekkäästi rikosprosessissa aina pääkäsittelyssä asti.

Kahdessa muussa ulkomaisessa tutkimuksessa todettiin haalarikameroiden käyttämisellä olevan vaikutuksia poliisin toiminnasta tehtyjen valitusten määrään. Cambridgen yliopiston tutkimuksessa tulos oli huomattavan suuri ja valitukset vähenivät jopa 95 prosenttia. Tämän tutkimuksen haastateltavat eivät olleet havainneet samanlaista ilmiötä, mutta toisaalta, koska tutkimusmenetelmänä oli haastattelututkimus, on kyseessä käyttäjien subjektiivinen mielipide eikä tästä asiasta ole, toisin kuin esitellyissä tutkimuksissa, sitä tukevaa tilastotietoa.

Tässä tutkimuksessa haastateltavat kertoivat, että heidän toimintaansa kohdistuneet perättömät väitteet oli pystytty kumoamaan huomattavan nopeasti tapahtumasta olleen haalarikameran tallenteen avulla. Tämä seikka nousikin tutkimuksessa yhdeksi tärkeäksi

hyödyksi haalarikameroiden etuja arvioitaessa. Havainto nopeutuneesta menettelystä saa tukea toisena esitellystä, Yhdysvaltojen Las Vegasin poliisissa tehdystä tutkimuksesta, jossa niin ikään todettiin poliisiin kohdistuneiden valitusten käsittelyn nopeutuneen haalarikameroiden ansiosta.

Tässä tutkimuksessa esille noussutta itsekriminointisuoja ei ulkomaalaisissa tutkimuksissa oltu käsitelty. Tutkimuksien painopiste on ollut muissa asioissa eikä tätä seikkaa niissä ole erityisesti painotettu. On kuitenkin vaikea kuvitella, että kyseessä olisi vain suomalainen ongelma. Poliisityö sinällään, lainsäädäntöjen eroista huolimatta, muistuttaa hyvin paljon toisiaan länsimaissa ja varmastikin kaikkialla, missä haalarikameroita käytetään, on mahdollista, että kameralla kuvattua materiaalia voitaisiin käyttää kuvaajaansa vastaan rikosprosessissa.

Kaiken kaikkiaan, lienee perusteltua todeta, että haalarikamerat ja niiden käyttäminen aihepiirinä, vaativat vielä tutkimusta, varsinkin suomalaisessa toimintaympäristössä, eikä varmuutta haalarikameroiden vaikutuksista ole kiistattomasti tutkimuksilla pystytty vielä osoittamaan.

8 LOPUKSI

Tässä luvussa esitetään tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset, pohditaan tutkimuksen onnistumista, otetaan kantaa tutkimuksen luotettavuuteen ja pätevyYTEEN sekä esitetään näkökantoja mahdollisen jatkotutkimuksen tekemisestä.

8.1 Tulokset ja johtopäätökset

Säännökset, joiden voitaisiin katsoa koskevan haalarikameroiden käyttöä, ovat sirpaloituneet useisiin eri lakeihin ja niiden sisällä oleviin normeihin. Koska kameroilla ei välttämättä kuvata rikoksen selvittämiseksi tai estämiseksi, vaan ainoastaan operatiivisen toiminnan dokumentoinniksi, ei toimivaltaperusteena yleensä voida tukeutua Pakkokeinolain salaisia pakkokeinoja tai Poliisilain salaisia tiedonhankintakeinoja koskeviin säännöksiin. Haalarikameroilla kuvaaminen on usein kertaluontoista yksittäisen tapahtuman dokumentointia, eikä siihen siten sovellu Poliisilain teknistä valvontaa koskevat säännökset, jotka edellyttäisivät kuvaamisen olevan toistuvaa tai jatkuvaa. Perustuslaissa perusoikeutena mainittuun yksityiselämän suojaan, kuten kotirauhaan ja perhe-elämään, tulisi puuttua vain lain tasoisen toimivaltanormin tukemana. Tällaista selvää

toimivaltanormia ei kuitenkaan haalarikameralla kuvaamisen osalta löydy. Pahimmassa tapauksessa kotirauhan piirissä tapahtuva haalarikameralla kuvaaminen voitaisiin tulkita Rikoslaisissa rangaistavaksi säädetyksi salakatseluksi tai salakuunteluksi. Myös tallenteiden säilyttämisen osalta lainsäädäntö on epäselvä. Ei ole varmuutta siitä, katsotaanko tallenteiden muodostavan henkilö- tai jonkun muun rekisterin vai onko kyseessä vain viranomaisen asiakirja. Tästä kaikesta johtuen poliisihallinnossa on jouduttu tulkitsemaan säännöksiä ja muodostamaan omia, lain tulkintaan perustuvia, ohjeistuksia niin itse haalarikameralla kuvaamisen kuin tallenteiden säilyttämisenkin osalta.

Lain tulkitemistarpeen välttämiseksi ja selkeän toimivaltanormin saamiseksi, olisi lainsäädäntöön saatava ajan tasalla olevat säännökset, mitkä koskisivat poliisin dokumentaatiota kokonaisuudessaan. Lakiin tulisi määritellä tarkasti, miten poliisi voi kuvata haalarikameralla tai muuten dokumentoida tapahtumia ilman rikosepäilyä yleisellä ja yksityisellä paikalla. Säännökset tulisi kirjoittaa sellaisiksi, että niissä otettaisiin huomioon myös mahdolliset tulevaisuuden sovellukset ja laitteet. Tällaisia voivat olla esimerkiksi langaton ja reaaliaikainen äänen ja kuvan lähetys sekä tulevaisuuden tallennusformaatit kuten kolmiulotteinen kuva ja virtuaalitodellisuus. Itse tallenteiden osalta lainsäädännössä tulisi määritellä, millaisiksi poliisin asiakirjoiksi tai rekisteriksi ne katsotaan ja miten tätä tietojoukkoa tulisi käsitellä erityisesti tallennusaikojen näkökulmasta.

Suurimmat haalarikameroista saadut hyödyt ovat poliisiin kohdistuneiden perättömien väitteiden kumoaminen nopeasti ja tehokkaasti sekä tallenteiden todistusarvo rikosten esitutkinnassa, syyteharkinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä. Muita hyötyjä ovat työturvallisuuden lisääntyminen ja tallennetusta materiaalista mahdollisesti saatavat koulutukselliset näkökulmat. Samanlaiseen tutkimustulokseen perättömien väitteiden nopeasta ja tehokkaasta kumoamisesta päätyi edellisessä luvussa käsitelty, Yhdysvalloissa Las Vegas Metropolitan Police Department -poliisilaitoksessa tehty tutkimus.

Haalarikameroilla ylipäätään ei ole juurikaan vaikutusta käyttäjänsä tai kuvaamisen kohteeksi joutuneen henkilön käyttäytymiseen yksittäistapauksia lukuun ottamatta. Kameralla tallentamisella tai sen pelkästään esillä pitämällä ei ole eroja suhteessa ihmisten käyttäytymiseen. Ainoat vaikutukset käyttäytymiseen ovat haalarikameran käyttäjän todistelutarkoituksessa käyttämä korostetun asiallinen kielenkäyttö ja provosointitarkoituksessa poliisia ärsyttävän henkilön luopuminen provosoinnistaan. Haalarikamera ei vähennä poliisiin kohdistettua väkivaltaa kuten virkamiehen vastustamisia tai virkamiehen väkivaltaisia vastustamisia. Tämä tulos on saman suuntainen kuin

Yhdysvalloissa Washington DC. Metropolitan Police Department -poliisilaitoksessa tehdyssä tutkimuksessa saadut tulokset. Sen sijaan tämä tutkimustulos on ristiriidassa sekä julkisuudessa haalarikameroiden käyttöön otosta annettuihin perusteisiin että haalarikameroiden alkuperäisestä kokeilukäytöstä annettuihin perusteluihin nähden.

Haalarikamerassa sellaisenaan ei ole juurikaan havaittu haittoja tai huonoja puolia. Tutkimuksen mukaan haalarikameroiden huonot puolet kytkeytyvät lähinnä laitteen teknisiin ominaisuuksiin, kestävyyteen ja käytettävyyteen sekä lainsäädännön epäselvyyteen ja ohjeistuksen puutteellisuuteen.

Johtopäätöksinä voidaan esittää, että haalarikamera on hyödyllinen ja tarpeellinen väline suomalaiselle poliisille. Hyödyllinen se on erityisesti poliisiin kohdistettujen perättömien väitteiden nopeassa ja tehokkaassa kumoamisessa sekä sillä kuvattujen tallenteiden todistusarvon vuoksi. Tarpeellinen haalarikamera on, koska se lisää läpinäkyvyyttä ja siten samalla parantaa kansalaisten luottamusta poliisiin. Tarpeellisuutta puoltaa myös haalarikameroiden tallenteiden lisäämä objektiivisuus esitutkinnassa, syyteharkinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä. Haalarikameralla on marginaalinen vaikutus ihmisten ja käyttäjänsä käyttäytymiseen, mutta poliisiin kohtaamaa väkivaltaa se ei vähennä.

8.2 Pohdinta

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää poliisilla käytössä olevien haalarikameroiden hyödyllisyyttä ja tarpeellisuutta sekä arvioida niiden käyttämisen vaikutuksia joko kameralla kuvaajan tai jonkun muun henkilön käyttäytymiseen. Tutkimuksessa saatiin selville vastaukset sekä varsinaiseen tutkimuskysymykseen kameroiden hyödyllisyydestä ja tarpeellisuudesta että alakysymykseen ihmisten käyttäytymisestä. Näiltä osin tutkimuksen voidaan katsoa onnistuneen.

Tutkimusmenetelmänä haastattelututkimus soveltui hyvin varsinaisen tutkimuskysymyksen selvittämiseen. Puhuttaessa haalarikameroiden hyödyllisyydestä ja tarpeellisuudesta, on vaikea keksiä parempaa tutkimusmenetelmää kuin haastattelu, mikäli poissuljetaan havainnoinnin avulla tehty empiirinen tutkimus. Tällainen tutkimusmenetelmä vaatisi tutkijalta pitkäjänteistä työtä olemalla haalarikameroiden käyttäjien mukana heidän töissään, seuraamalla rikosprosesseja niiden loppuun saakka sekä havainnoiden kokonaisvaltaisesti kameroiden käytön vaikutuksia. Tämä ei ollut mahdollista tässä tutkimuksessa jo pelkästään tällaisen tutkimuksen tekemiseen vaaditun ajankäytön vuoksi. Ainoastaan tilastotietoa tutkimalla voisi olla vaikea selvittää kameroiden hyödyllisyyttä ja tarpeellisuutta samalla

tavalla kuin tässä haastattelututkimuksessa. Tilastotietoa olisi kenties voinut käyttää hyväksi haastattelun ohella, mutta tässä tutkimuksessa ongelmaksi sen osalta muodostui tilastojen puuttuminen. Tilastotiedon saamiseksi tutkittavasta asiasta olisi ensin kerättävä tilastojen perustana oleva informaatio, eikä tähän toistaiseksi tässä aihepiirissä ole sellaista keinoa, jota tämän tutkimuksen tukena olisi voinut käyttää.

Haalarikameroiden vaikutusta ihmisten käyttäytymiseen voisi olla parempi tutkia tilastollisilla menetelmillä tai mahdollisesti haastattelututkimuksen ja tilastotiedot yhdistämällä. Pelkällä haastattelututkimuksella onnistuttiin kuitenkin selvittämään myös sitä, miten kameroiden käyttäminen vaikuttaa käyttäytymiseen. Ongelmaa ei sinällään tulosten luotettavuuden osalta ole. Tulokset koostuvat kuitenkin vain rajatun joukon subjektiivisista mielipiteistä eikä niiden perusteella voi tehdä yleistyksiä. Vaikka saman suuntaisiin tuloksiin on päästy myös ulkomaisissa tutkimuksissa, olisi tässä tutkimuksessa ollut tarpeellista saada käyttöön tilastotietoa, jotta kameroiden vaikutuksia henkilöiden käyttäytymiseen olisi voinut arvioida suomalaisessa toimintaympäristössä paremmin.

Nyt tehty tutkimus löysi vastaukset tutkimuskysymyksiin ja oli siltä osin onnistunut. Parempiin tuloksiin oltaisiin päästy, varsinkin kameroiden käytön vaikutuksia käyttäytymiseen arvioitaessa, yhdistämällä haastatteluista saadut tulokset tilastotietoihin. Tältä osin tutkimuksessa on parannettavaa eikä se välttämättä uudelleen toistettuna ja sellaisenaan samoilla tutkimusmetodeilla tehtynä tuota samanlaisia tuloksia.

8.3 Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys

Tutkimuksen pätevyys eli validiteetti tarkoittaa sitä, että tutkimuksen tulokset ja siinä esitetyt väitteet saavat oikeutuksensa tutkimusmenetelmästä ja aineistosta. Lyhyesti sanottuna, on kysymys siitä, onko tutkimus perusteellisesti tehty ja ovatko tehdyt päätelmät ja saadut tulokset oikeita. Laadullisessa tutkimuksessa, kuten tämä työ, pätevyys voidaan tulkita vakuuttavuudeksi ja uskottavuudeksi, koska tutkittavaa ilmiötä ei koskaan pystytä kuvaamaan täysin samanlaisena kuin se tutkijalle tutkimustilanteessa ilmenee.⁷⁴

Reliabiliteetti puolestaan tarkoittaa väitteiden ja tutkimustulosten luotettavuutta. Tätä arvioitaessa voidaan miettiä, että kyetäänkö tutkimustulokset riippumattomasti toistamaan

⁷⁴ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.

vai johtuuko tietty tulos vain sattumasta.⁷⁵ Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa on muutama ongelma. On vaikea sanoa, missä olosuhteissa jokin metodi on luotettava ja johdonmukainen. Laadullisessa tutkimuksessa ollaan myös harvoin tekemisisissä muuttumattomien objektien kanssa, mikä tarkoittaa sitä, että havainnot saattavat vaihdella eri aikoina. Myös eri välineillä saatetaan saada erilaisia tuloksia samasta tutkittavasta asiasta ja on haastavaa ymmärtää, miten nämä moninaiset erilaiset tulokset voivat pitää paikkansa.⁷⁶

Pidän tätä työtä validina, koska olen käyttänyt tiedonkeruumenetelmänä haastattelua, joka on yksi yleisimmistä tiedonkeruun menetelmistä. Haastateltaviksi valikoin kaksi asiantuntijaa, jotka ovat tutkimusaiheen alueella olleet pitkään mukana prosessissa sekä kuusi käyttäjää, joilla kaikilla oli hieman erilainen tausta ja kokemus ja he olivat työskennelleet erilaisissa toimintaympäristöissä. Näiden haastateltavien vastauksista olen johtanut päätelmäni ja tulokseni, jotka vastaavat tutkimusongelmaa ja tutkimuksen tavoitteita.

Mitä tulee tulosten toistettavuuteen, en näe reliaabeliuden mittaamista kovin mielekkäänä, koska tutkimukseni ei sisällä mitään määrällisesti relevantteja tuloksia, mitä voisi helposti vertailla keskenään tai toiseen tutkimukseen. Tämä tutkimus voidaan toistaa uudelleen samanlaisella tutkimusmetodilla ja saada erilaisia tuloksia, mutta se kuuluu laadullisen tutkimuksen luonteeseen. Sen sijaan tutkimusmetodiani pidän niin luotettavana kuin se nyt voi laadullisessa tutkimuksessa olla.

8.4 Jatkotutkimus

Haalarikameroiden käytön jatkotutkimukselle Suomessa on tarvetta. Viimeistään siinä vaiheessa, kun haalarikamerat otetaan poliisin valtakunnalliseen käyttöön, pitää luoda myös järjestelmä, mistä on mahdollista seurata kameroiden käyttöä tilastollisessa mielessä. Järjestelmästä pitäisi pystyä seulomaan käyttäjäkohtaista informaatiota haalarikameran käytön määräst, tallennetun materiaalin määräst, säilytettäväksi tallenteiksi merkittyjen tallenteiden määräst ja kuvausajankohdista. Myös automaattisesti tuhotusta materiaalista pitäisi jäädä järjestelmään metatiedot, jotta vähintäänkin tuhotun materiaalin määrää pystyttäisiin arvioimaan ja että jälkikäteen olisi mahdollista myös selvittää, onko tietyllä

⁷⁵ Hiltunen 2009.

⁷⁶ Hiltunen 2009.

kameralla tiettyyn aikaan tallennettu materiaalia, joka on tuhottu automaattisesti. Samanaikaisesti hätäkeskusjärjestelmän tehtävärekisteriin tulisi merkitä erikseen partiot, joilla kamera on käytössä, jotta jälkikäteen pystyttäisiin tarvittaessa selvittämään, oliko tietyllä tehtävällä toimineella poliisipartiolla käytössään kamera.

Kun edellä mainitut seikat on toteutettu, pystytään haalarikameroiden käyttöä tutkimaan myös tilastojen valossa. Järjestelmistä saatavan tiedon avulla pystyttäisiin tutkimaan haalarikameraa käyttävien ja sellaisten, jotka sitä eivät käytä, välisiä mahdollisia eroja esimerkiksi poliisiin kohdistuneen väkivallan kohtaamisen osalta. Myös erilaisten valitusten ja poliisista esitettyjen mahdollisten perättömien väitteiden määrää pystyttäisiin tarkastelemaan, jopa poliisimieskohtaisesti, niin että voitaisiin selvittää, onko haalarikameroiden käytöllä todellisuudessa tilastollista merkitystä näiden ilmiöiden esiintymiselle.

Vaikkei edellä mainittuja parannuksia saataisikaan tehtyä, niin näen tarpeellisena sen, että haalarikameroiden käytöstä tehtäisiin laajempi kvantitatiivinen tutkimus. Esimerkiksi kyselylomaketta hyödyntämällä, on jo nyt mahdollista tehdä tutkimus, jossa kaikilta nykyisiltä haalarikameroiden käyttäjiltä kysyttäisiin vastaavanlaisia kysymyksiä kuin tässä tutkimuksessa on kysytty. Tutkimustuloksina voitaisiin saada tätä tutkimusta tukevaa tai tämän kanssa ristiriidassa olevaa tilastotietoa.

LÄHTEET

Apulaisoikeusasiamiehen päätökset 1870/4/13, 2061/4/13, 2186/4/13, 2187/4/13 ja 2189/4/13 29.11.2013. Koiran avulla ei voi etsiä huumeita yleisellä paikalla.

Ariel, Barak & Drover, Paul & Henderson, Ryan & Henstock, Darren & Megicks, Simon & Sutherland, Alex & Sykes, Jayne & Young, Josh 2016: "Contagious Accountability" - A Global Multisite Randomized Controlled Trial on the Effect of Police Body-Worn Cameras on Citizens' Complaints Against the Police. *Criminal Justice and Behavior* 2017, Volume 44, Issue 2. 293 – 316.

Braga, Anthony A. & Coldren, James R. Jr. & Rodriguez, Denise & Sousa, William H. 2018: The Effects of Body-Worn Cameras on Police Activity and Police-Citizen Encounters: A Randomized Controlled Trial. *Journal of Criminal Law and Criminology* 2018, Volume 108, Issue 3. 511 – 536.

Coppock, Alexander & Ravishankar, Anita & Yokum, David 2017: Evaluating the Effects of Police Body-Worn Cameras: A Randomized Controlled Trial.

Dann, Carrie & Rafferty, Andrew 2014: Obama Requests \$263 Million for Police Body Cameras, Training. Verkkomateriaali. NBC News. Luettavissa: <https://www.nbcnews.com/politics/first-read/obama-requests-263-million-police-body-cameras-training-n259161>. Luettu 4.9.2018.

Esitutkintalaki 22.7.2011/805.

HE 309/1993 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

HE 96/1998 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle henkilötietolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (Tietosuojalaki).

HE 184/1999 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi.

Helsingin poliisilaitos 2015: Poliisimieskohtainen Body Worn Camera/Video Pilotointi Helsingin poliisilaitoksella. Pilotointisuunnitelma.

Henkilötietolaki 22.4.1999/523.

Hiiro, Jukka: Paatero: Univormukamerat parantaisivat oikeusturvaa. *Helsingin Sanomat* 4.12.2014.

Hiltunen, Leena 2009: Validiteetti ja reliabiliteetti –verkkomateriaali. Graduryhmä 18.2.2009. Jyväskylän yliopisto. Luettavissa: http://www.mit.jyu.fi/ope/kurssit/Graduryhma/PDFt/validius_ja_reliabiliteetti.pdf. Luettu 20.10.2018.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001: Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki, Yliopistopaino.

Huhtela, Jussi 2018: Ylikomisario, Helsingin poliisilaitos, johtokeskuksen johtaja. Haastattelu 21.6.2018.

Huhtiniemi, Heikki 2016: Tietosuojavaltuutetun toimiston ylitarkastaja. Puhelinkeskustelu 29.9.2016.

Hurme, Jyri 2016: Kannattajien valokuvaaminen ja henkilötietojen käsittely tapahtumissa. Luentoesitys 28.11.2015.

Husa, Jaakko & Pohjolainen, Teuvo 2014: Julkisen vallan oikeudelliset perusteet. Johdatus julkisoikeuteen. Helsinki, Talentum.

Hätönen, Sami 2018: Ylikomisario, Poliisihallitus. Haastattelu 21.8.2018.

Järjestyslaki 27.6.2003/612.

Kallio Henripekka 2017: Haalarikamerat tulevat – poliisit haluavat oikeuden poistaa nauhoilta todisteet virkavirheistään. Verkkomateriaali. Aamulehti 25.4.2017. Luettavissa: <https://www.aamulehti.fi/kotimaa/haalarikamerat-tulevat-poliisit-haluavat-oikeuden-poistaa-nauhoilta-todisteet-virkavirheistaan-24436870>. Luettu 24.10.2018.

Kiviniemi, Kari 2001: Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: Ikkunoita tutkimusmetodeihin II - näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.). Jyväskylä, PS Kustannus, 68.

Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa 22.8.2003/761.

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta. 21.5.1999/621.

Poliisilaki 22.7.2011/872.

Rikoslaki 19.12.1889/39.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006: KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto -verkkojulkaisu. Luettavissa: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus>. Luettu 20.10.2018.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

LIITTEET

Liite 1

Haastattelukysymysten runko haalarikameroiden käyttäjille

1. Virkaikäsi ja kuinka kauan olet käyttänyt haalarikameraa?
2. Kuinka usein käytät kameraa?
3. Oma arvio kameran käytön määrästä?
4. Millaisissa tilanteissa alat kuvata kameralla?
5. Oletko havainnut, että kamera olisi vaikuttanut kohdehenkilön tai jonkun muun paikalla olleen henkilön käyttäytymiseen?
6. Onko kamera vaikuttanut omaan käyttäytymiseesi tai jonkun muun poliisimiehen käyttäytymiseen?
7. Onko kamera estänyt poliisiin kohdistuvaa väkivaltaa, esimerkiksi väkivaltaisia vastustamisia tai vastustamisia?
8. Oletko saanut kameralla taltioitua todisteita tai jotain muuta rikoksen esitutkintaa varten.
9. Kameran mahdolliset hyödyt?
10. Kameran mahdolliset haitat?
11. Mitä mieltä olet haalarikameroista ja niiden vaikutuksesta niin kutsuttuun itsekriminointisuojaan?

Liite 2

Haastattelukysymysten runko asiantuntijahaastatteluihin

1. Miten haalarikameroiden kokeilukäyttö Suomen poliisissa sai alkunsa?
2. Minkä vuoksi kamerat haluttiin koekäyttöön?
3. Mikä tällä hetkellä on käyttöönoton tila?
4. Tilastotietoa. Kuinka paljon käyttäjiä / käyttötunteja ja kuinka paljon on havaittavissa tuloksia esimerkiksi materiaalia esitutkintaa varten?
5. Miten näet kameroiden mahdolliset hyödyt?
6. Miten näet kameroiden mahdolliset haitat?
7. Liittyykö kameroiden käyttämiseen lainsäädännöllisiä ongelmia?
8. Miten kameroista on ollut konkreettista hyötyä? Esimerkkejä, määriä?
9. Onko tiedossasi tilanteita, joissa kameroiden tallentamaa materiaalia ei ole voitu hyödyntää? Esimerkkejä, määriä?